

RASPRAVE I ČLANCI

Juraj Batelja

NOVOZAVJETNE TEME U KATEHETSKIM PROPOVIJEDIMA BLAŽENOGA ALOJZIJA STEPINCA

Izv. prof. dr. sc. Juraj Batelja

Katolički bogoslovni fakultet, Zagreb

UDK: 252.8 : 225/228] [268+238] STEPINAC, Alojzija

Prethodno priopćenje

Primljeno: 13.06.2013.

Proučavanje okružnica, propovijedi i prigodnih nagovora bl. Alojzija Stepinca omogućuje nam uvid u njegovu pastirsku skrb za kršćanski odgoj povjerenih mu vjernika i način da ih učvrsti u istinama vjere. Na temelju njegove baštine možemo s pravom zaključiti kako je snažan bio njegov katehetski impuls i uvjeriti se u njegovu nastojanja da Crkva ima dovoljan broj kvalitetnih kateheta i vjeroučitelja. U tu svrhu sastavio je *Katehetske propovijedi* čiji je novozavjetni dio obrađen u ovome članku.

U prvom dijelu članka predložene su nadbiskupove smjernice vjeroučiteljima i roditeljima za vjerski odgoj djece u obitelji i u školi, njegova skrb za vjeronaučne priručnike, a potom u drugom dijelu članka ukratko su prikazani sadržaj i poruka novozavjetnih tema u *Katehetskim propovijedima*. U njima je on progovorio o Bogu Ocu koji u punini vremena šalje svoga Sina da otkupi grješno čovječanstvo, o Kristu Otkupitelju čovjeka, njegovu utjelovljenju, pripravi za javno djelovanje, o njegovu navješćaju evanđeoskog zakona ljubavi i o pozivu čovjeku na obraćenje. Dramu Kristove muke, smrti i uskrsnuća koja je dovela do plodova otkupljenja nadbiskup tumači jednostavnim i svakom vjerniku razumljivim govorom.

Nakon kateheza o Kristu i njegovu otkupiteljskom djelu govori o Bogu Duhu Svetome koji daje spoznati plodove otkupljenja, štoviše, on ih oživljuje u slavljenju sakramenata. Potom, u svjetlu Kristova uskrsnuća, tumači njegovu vlast nad prirodom, životom i smrću. Nije propustio progovoriti o Crkvi koju je Krist ustanovio s nakanom da uprisutnjuje djelo spasenja i njenu vidljivu strukturu povezanu milošću i službama koje omogućuju ljudima prispijeti k

slavi neba. Naposljetku, potanko je obradio pripremu slavljenja pojedinih sakramenata i potrebu iskazivanja zahvalnosti Bogu za njih te potrebu vjere u uskrsnuće tijela i vječni život.

U načinu prenošenja kršćanskoga nauka nadbiskup je u ljudima budio kršćansku nadu i vedrinu koja proizlazi iz njegova jedinstva s Bogom i njegovom Crkvom, osobito u vremenu progona. Shvaćajući pogubnost komunističke ideologije koja je htjela iskorijeniti vjeru, prikazujući je kao »opijum naroda«, pojačano je poticao roditelje na obvezu kršćanskog odgoja djece, osobito u školi, a svećenike upozoravao da ni zbog kakvih razloga ne posustanu u navještanju i prenošenju vjerskih istina.

Ključne riječi: Sveto pismo, Novi zavjet, proroci, vjeronauk, katekizam, Bratovština kršćanskog nauka, Isus Krist, Duh Sveti, Marija Bogorodica, Crkva, milost, vjera, sakramenti, grijeh, vječni život.

* * *

1. Nadbiskup Alojzije Stepinac u obrisima katehetske djelatnosti

Već od prvog kontakta s vjernicima zagrebački nadbiskup Alojzije Stepinac¹ isticao je potrebu poučavanja katekizma, i to ne samo u školi nego i u obiteljima i u župama, osobito u krugovima katoličkih organizacija. Suvremenost njegova pogleda na ulogu vjeronauka u školi tumače riječi što ih je izgovorio novogradiškim gimnazijalcima 21. svibnja 1938.: »Osobito je potrebno temeljito poznavanje vjerskih istina! Naglašujem: ne treba nam toliko učenih glava, koliko poštenih!«²

Iz njegova odnosa prema vjerskoj pouci te odluka o potrebi i načinu poučavanja ostalo je katehetsko nasljeđe koje zavređuje sustavan pristup. Zbog ograničenosti teme prvo ću u uvodnom dijelu u

1 Alojzije Stepinac (Krašić, 8. 5. 1898. – Krašić, 10. 2. 1960.), nadbiskup zagrebački i kardinal; tijekom biskupske službe (1934. – 1960.) bio je hrabar navjestitelj i opslužitelj evanđelja. Kad se usprotivio komunističkoj vlasti i odbio odcijepiti Katoličku Crkvu u Jugoslaviji od Rima, montiran mu je politički proces na kojemu je 11. listopada 1946. osuđen na 16 godina zatvora. Hrvatski je sabor 14. veljače 1992. osudio taj politički sudski postupak i presudu nadbiskupu Stepincu. Za njegovu hrabrost i svjedočko trpljenje papa Pio XII. uvrstio ga je 12. siječnja 1953. u Zbor kardinala. Umro je kao mučenik za vjeru i pokopan je u zagrebačkoj katedrali. Papa Ivan Pavao II. proglasio ga je blaženim u Mariji Bistrici 3. listopada 1998.

2 Alojzije STEPINAC, nadbiskup zagrebački, *Propovijedi, govori, poruke (1934. – 1940.)*, (Juraj BATELJA prir.), Zagreb, 2000. (dalje: *Propovijedi I*), str. 237.

nekoliko točaka predočiti katehetsko djelovanje nadbiskupa Alojzija Stepinca, a u drugome dijelu prikazat ću u glavnim obrisima novoza-
vjetne teme obrađene u njegovim *Katehetskim propovijedima*.

1.1. Važnost kateheze u nauku i pastoralnom radu Alojzija Stepinca

Učiniti Krista prisutnim u svijetu i osvojiti svijet za Krista – stav je nadbiskupa Stepinca o svrsi katehetskog poučavanja. Pastoralni rad u oživljavanju vjerske pouke on je temeljio na ljubavi za druge te u odgovornosti za bližnjega. Naime, navještaj vjerskih istina i život u skladu s njihovim odrednicama daju čovjeku odgovor na pitanja odakle je, tko je i zašto živi. Stoga je čvrsto zagovarao temeljitu izobrazbu vjeroučitelja koji mora posjedovati znanje, živjeti prema nauku vjere i oduševljeno poučavati. Imajući u vidu da se vjera prenosi više očima nego ušima, tražio je vjerodostojnost onoga koji poučava i prenošenje vjere kadro oduševiti vjeroučenike, bez primjedbi koje bi kod njega mogle izazvati sumnju ili čuđenje.

Iz osobnoga susreta s vjeroučenicima uočio je potrebu da vjeroučenici određene istine vjere nauče naizust, osobito one koje su nužne za spasenje. Posvjedočio je kako su poznavanje djela vjere, ufanja i ljubavi te četiri posljednje stvari čovjekove – smrt, sud, pakao, Kraljevstvo nebesko – imale osobit utjecaj na njegov rast u vjeri. Stoga je tražio da kateheta mora u svakom trenutku biti osposobljen i raspoložen obrazložiti nadu koja je u njemu. Iz poštivanja katehetskog poziva i službe kadgod je smatrao uputnim i rado je premještao katehete iz jednih škola u druge, ali je bio vrlo osjetljiv kad su katehete tražili zamjenu učitelja ili učiteljica u poučavanju mladeži i vjeroučenika u pučkim školama. Nije imao ništa protiv toga da vjernici laici sudjeluju u vjerskoj pouci, ali je bio protiv toga da svećenici bez pravoga razloga izbjegavaju vjersku pouku djece i mladeži.³

3 Usp. Upozorenje nadbiskupa vlč. gg. dušobrižnicima da ne mole zamjenu učitelja i učiteljica u poučavanju nauka vjere kod mladeži i puč. škola, br. 1698/19. veljače 1938., u: *Katolički list*, (dalje: *KL*), 89 (1938.), br. 8, str. 93.

1.2. Katekizam

Uočavajući veliko vjersko neznanje, Stepinac je predložio čitanje i poučavanje katekizma za djecu, mlade i odrasle. Dok su drugi od njega očekivali znanstvene projekte za oživljavanje pastoralnog djelovanja i učinkovit navještaj evanđelja, on je odredio: »Katekizam! Najljepša knjiga, jer uči o najljepšem i najdivnijem predmetu – o Bogu! Katekizam! Najutješnija knjiga, jer nas sjedinjuje s Bogom, bez koga nema utjehe kako to bjelodano svjedoči današnji zdvojni svijet, koji neće Boga. Katekizam! Najpotrebnija knjiga, jer se jedini on brine za naše najveće i najznamenitije potrebe, potrebe duše, koje toliko nadvisuju potrebe tijela koliko nebo zemlju.«⁴ Baš zbog činjenice što katekizam govori o Bogu Stvoritelju i čovjeku, njegovu stvorenju te omogućava čovjeku spoznati vlastitu krhkost i Božje milosrđe, Nadbiskup je preporučio katekizam zato što njegov sadržaj donosi čitatelju božansku utjehu, dovodi ga u prisutnost Božju, a Boga u njegovu dušu. Stoga je tražio da ga članovi katoličkih organizacija i vjernici drže na vidnom mjestu u kući, a za crkvene organizacije zahtijevao da se na svakom sastanku »mora održati 5 minuta nastave o istinama vjere te mjesečna obuka o vjerskim istinama«.⁵

Naime, »narav katekizma je takva«, pisao je vjeroučiteljima, »da se on ne može svesti na jedan ili dva sata pouke tjedno unutar školskih predavanja, već je potrebno da on slijedi čitav učenikov život i izvan škole, jer vjera mora prožimati sav čovjekov život.«⁶

1.3. Svećenici, vjeroučitelji i roditelji – odgojitelji u vjeri

Shvaćajući da su svećenici u pastoralnom radu preopterećeni različitim dužnostima, nastojao ih je ohrabriti da u školi i izvan nje učine sve kako bi djeca došla do prave spoznaje o Bogu i smislu života. U nagovoru prigodnom plenarnog sastanka zagrebačkih kateheta 7. prosinca 1941. kazao je: »Gospodo i braćo katehete! Vrijeme u

4 Nagovor na sjednici proširenog Vijeća Katoličke Akcije o njezinom programu, 19. ožujka 1935., u: *Propovijedi I*, str. 55-56.

5 *Usp. Isto*, str. 57.

6 Pismo katehista, br. 184/BK/43, Zagreb, 25. XI. 1943., u: Arhiv Biskupske konferencije Jugoslavije.

kojem živimo traži da napnemo sve sile i u školi i izvan škole, kako bi spasili povjerene nam duše i zaštitili interese Božje. Učinit ćete istodobno i najveću uslugu svojoj domovini.

Rad za Boga naša je najveća čast, rad za Boga naša je prva dužnost! Naša najveća ambicija mora biti da u svemu postanemo slični Kristu. A nije li Krist ostavio jedinstveni primjer neumornog rada svim svojim slugama?⁷

Tako pobudne i ozbiljne riječi proizašle su iz pastirske skrbi, odgovornosti i svijesti da se kršćanski odgoj ne sastoji samo od poučavanja vjerskih istina već od živa primjera kojim roditelji i učitelji primjenjuju načela vjere u svagdašnjem životu. Ovako je izrekao takav stav: »Oni koji odgajaju, moraju se odlikovati svetošću života.«⁸ Dalje je obrazlagao svoje uvjerenje: »Roditelji moraju dati primjer, a ne samo da potiču svoju djecu na vjeru, molitvu i kršćanske dužnosti (...) Nema, naime, važnijeg posla za roditelje negoli je vjerski odgoj njihove djece.«⁹ »Bilo bi beskorisno«, znao je reći roditeljima, »kažnjavati djecu i opominjati ih, ako vi sami ne biste vršili ono što tražite od njih.«¹⁰ Naposljetku, oba vida odgoja moraju voditi k punoj spoznaji Krista. Na tome putu sveta je zadaća roditelja i učitelja oblikovati kršćane.

Nadbiskup Stepinac nije imao samo jasan stav o potrebi katehiziranja nego je želio biti blizak onima koji katehiziraju. Zato se često sastajao s katehetama i na tim sastancima održao bi nagovore o aktualnim pitanjima, osobito o pitanju kako vjerskim istinama odgovoriti na nove životne zahtjeve¹¹ te bi ih posebno bodrio da uznastoje

7 Blaženi Alojzije STEPINAC, *Propovijedi, govori, poruke (1941. – 1946.)* (Juraj BATELJA prir.), Zagreb, 2012. (dalje: *Propovijedi II*), str. 509. Usp. Nagovor svećenicima katehistima, Zagreb, 23. veljače 1941., u: *Propovijedi II*, str. 59-60; Nagovor svećenicima katehistima na otvorenju šk. god. 1943., u: *Propovijedi II*, str. 270-273. O potrebi da se svećenici uključe u katehizaciju usp. Okružnica glede katekizacije školske mladeži, br. 1698/19. veljače 1938., u: *Službeni vjesnik Nadbiskupije zagrebačke*, 25 (1938.), br. 1, str. 15-16.

8 *Homilije za sve nedjelje i blagdane prema Poslanicama*, Zagreb, 1959., str. 59.

9 *Homilija na Knjigu Izlaska (Ex. 2,1-10)*, u: *Copia publica, Transumpti processus super vita et virtutibus necnon super asserto Martyrio servi dei, ALOISII STEPINAC S. R. E. CARDINALIS ZAGREBIENSIS ARCHIEPISOPHI In odium fidei uti fertur interfecti*, Rim, 1993., (dalje: *CP*), sv. XXII., str. 1243.

10 *Homilije za sve nedjelje i blagdane prema Poslanicama*, str. 247.

11 Usp. Alojzije STEPINAC, nadbiskup koadjutor, *Dnevnik*, u: Arhiv Postulature blaženog Alojzija Stepinca u Zagrebu, sv. I., str. 44; *Isto*, sv. IV., str. 150.; *Isto*, sv. V., str. 104.

imati stalno stručno usavršavanje, duhovno uzdizanje i svećeničko posvećenje.

U nagovoru zagrebačkim katehetama 23. veljače 1941. istaknuo je: »Već je stari Ciceron ustvrdio, da po običaju Pitagorejaca svaku večer ispituje sama sebe, što je kroz dan govorio, mislio ili učinio. A drugi mislilac staroga Rima Seneka tvrdi o sebi: 'Kad se svjetlo gasi i moja žena, koja poznaje moje običaje, zašuti, onda ja prođem u duhu i pretresem riječi i čine svoje čitavoga dana.' Već su dakle stari pogani poznavali golemu vrijednost vlastite spoznaje, ne bi li na taj način postali bolji i sačuvali svoje ljudsko dostojanstvo. Što bi istom bili dali, da su mogli upoznati divne istine kršćanstva i ljepotu Kristove nauke? Ali što nije bilo dano njima, dano je nama.«¹²

Premda su u vrijeme Stepinčeve pastoralne službe školski vjeronauk i župna kateheza bili pridržani svećenicima, nadbiskup Stepinac bio je otvoren uključivanju i Kristovih vjernika laika u katehezu. Kako ni u čemu nije bio čovjek improvizacije, tako je i na području katehizacije tražio postupnost, pripravu, red i zauzet rad. Znakovito je svoj nagovor preparandistima 23. ožujka 1941. protkao razmišljanjima o pripravi omladine za život jer će kao učitelji naroda imati posebnu zadaću. Naime, suočen je s činjenicom da je besavjesnost ljudi kojima je povjerena sudbina drugih »jedno od najvećih zala našeg vremena, ako se pak radi o besavjesnosti odgojitelja, onda je to još strašnije zlo«. S obzirom na katehezu, važne su ove njegove riječi: »Djeca, koja su vama u školi povjerena, nisu vaša igračka, nego vlasništvo Boga Stvoritelja, koji tu djecu predaje u vaše ruke, da ih uzgojite za korisne članove ljudskoga društva i narodne zajednice.«¹³

Vidjevši vjersko neznanje, ratne nepravilike, umor vjeroučitelja i kateheta, Nadbiskup je proročki ukazivao na potrebu ozbiljnog katehetskog rada, osobito u vremenima protivnima vjeri. Očitovao je to i u nagovoru zagrebačkim katehetama prigodom početka školske godine 26. rujna 1943. rekavši: »Prošle godine primio sam nekoliko tužbi, da neki kateheti ne rade, koliko bi mogli i morali (...) Vi, gospodo i braćo katehete, nastojte da marljivim svojim radom izbijete svaki povod

¹² *Propovijedi II*, str. 59.

¹³ *Propovijedi II*, str. 68.

tužbama, kao da ne vršite savjesno ono, na što ste kao katehete obvezani. Potrebno je do maksimuma iskoristiti vrijeme napose sada, kada manje-više sve škole moraju raditi u vrlo skućenim prilikama i uz stalne prekide. Nastojte tu izabranu mladež privući u bilo koje vjersko društvo, da se onaj sveti plamen, koji je Krist donio na svijet, raspali u njima, pa da onda zapale njime i svoju okolinu, drugu mladež, koja je mlaka, nemarna i neupućena. Jer, moglo bi doći vrijeme, a možda čak nije ni daleko, kad će se od svih nas tražiti možda i krvava žrtva za priznanje naše vjere. Za taj slučaj valja biti spreman.«¹⁴

1.1.4. Vjeronauk u školi

Iz cjelovita pogleda na život Crkve nadbiskup Stepinac uznastojao je uspostaviti što veći broj privatnih katoličkih škola i osigurati pravo vjerske pouke u školi. Bio je protiv zapostavljanja i omalovažavanja vjeronauka u školskom rasporedu, a katoličke roditelje poticao je na obvezu da njihova djeca pohađaju nastavu vjeronauka i sudjeluju u vjerskim svečanostima. Činio je to svjestan da škola treba biti nastavak čestita roditeljskog odgoja, što je u govoru preparandistima 23. ožujka 1941. pojasnio ovim riječima: »Ako taj školski uzgoj ne bi bio u skladu sa zakonom Božjim, onda ne bi bio uzgajanje nego ubijanje djece, i to gore nego fizičko toliko koliko se duša izdiže iznad tijela i duh iznad materije. Roditelji, dakle, djece očekuju od vas savjestan rad u školi. Konačno ni država, odnosno domovina ne može biti indiferentna, dobiva li iz škola čestitu i discipliniranu mladež ili hrpu razularene i već od početka iskvarene djece.«¹⁵

Suočivši se s naumom Kraljevine Jugoslavije da »kani poštopoto onemogućiti Crkvi svaki pa i najmanji upliv na odgoj omladine i ljudstvo uopće«, Nadbiskup je više puta prosvjedovao kod državnih vlasti protiv donošenja uredbi i zakona na štetu vjerskog odgoja.¹⁶

14 *Propovijedi II*, str. 270-273.

15 *Propovijedi II*, str. 69.

16 Usp. Prosvjedno pismo Bogoljubu Jevtiću, predsjedniku Ministarskog savjeta u Beogradu, u kojemu traži poštivanje vjerske slobode i slobodan rad Katoličke akcije, Zagreb 1. travnja 1935., u: Juraj BATELJA, *Živjeti iz vjere – Duhovni lik i pastirska skrb kardinala Alojzija Stepinca*, Zagreb, 1990., str. 309-311; usp. Alojzije STEPINAC, nadbiskup koadjutor, *Dnevnik*, sv. I., str. 304, 342, 343, 472, 495; sv. III., str. 552; sv. IV., str. 26, 108, 324. Nadbiskup je bio odlučan i u obrani privatnih katoličkih škola. A kad je vlada pokušala donijeti zakon o dokinuću svih vjerskih škola

Štoviše, odlazio je u Beograd i razgovarao s pojedinim resornim ministrima. Prosvjedujući protiv nepravdi koje se nanose Katoličkoj Crkvi na području vjerske izobrazbe djece i mladeži te braneći katoličke škole i vjersko poučavanje djece, uspio je sačuvati privatne škole i vjeronauk uvesti u trgovačke škole, poljoprivredne škole, domaćinsku školu i akademije.¹⁷

Značajno je napomenuti da je on na sastanku u Ministarstvu prosvjete u Beogradu 16. studenoga 1937. najveći dio razgovora posvetio vjerskome odgoju, katehetama i vjeronaučnim udžbenicima. Naime, među »punctama« za taj razgovor naveo je sljedeće točke: »1. Udžbenici; 2. Strani svećenici [i] katehizacija; 3. Stanarina vjeroučitelja; 4. Vjeronaučni udžbenici; 5. Pitanje profesora u Splitu i Mariboru; Pravilnik; 6. Razvrstavanja profesora bogosl. učilišta; 7. Rang visok. bogosl. škola u Splitu i Mariboru; 8. Šesti sat vjeronauka u VII. i VIII. razredu; 9. Uspostava raspela u gimnaziji u Šibeniku; 10. Inspekcija vjeronauka; 11. Izjednačenje vjeroučitelja na građ. i osnov. školama; 12. Širenje vjerskih časopisa; moli se javiti koje časopise imaju u školi?« itd.¹⁸

Dok za vrijeme Nezavisne Države Hrvatske nije bilo većih poteškoća glede vjeronauka u školama, dotle je nakon završetka Drugoga svjetskog rata komunistički režim u Jugoslaviji otpočeo progoniti Katoličku Crkvu. Prvi su udarci pogodili katolički odgoj, osobito u školama. Nadbiskup Stepinac razmotrio je novonastale prilike s ostalim biskupima na konferencijama održanima u Zagrebu od 19. do 22. rujna 1945. i s njima o tome izvijestio javnost u *Pastirskom pismu* 20. rujna 1945.: »Na odgojnom području zadan je Katoličkoj Crkvi čitav niz udaraca. Ponajprije u pitanju vjeronauka u školama. U svim je školama vjeronaučna obuka proglašena neobvezatnom tako, da se onaj, koji hoće vjersku pouku, mora za to prijaviti. S priznanjem i ponosom ističemo, da su katolički roditelji upravo plebiscitarno glasovali za vjeronaučnu obuku u svim školama, gdje

u državi, privatnih, srednjih i učiteljskih, uputio je ministru Stošoviću odlučan prosvjed, usp. *Pokušaj ukinuća privatnih katoličkih škola, Isto*, sv. I, str. 260; *Pismo Dobrivoju Stošoviću, ministru Prosvjete, Isto*, str. 261.

17 Alojzije STEPINAC, nadbiskup koadjutor, *Dnevnik*, sv. I., str. 304, 342, 343, 472, 495; sv. III., str. 552; sv. IV., str. 26, 108, 324.

18 Alojzije STEPINAC, nadbiskup koadjutor, *Dnevnik*, sv. II., str. 257-258.

su za to bili pitani. U godišnjim svjedodžbama u Hrvatskoj vjeronauk je stavljen na posljednje mjesto, kao najmanje važan predmet, iza svih vještina. Osim toga je u svim školama, osnovnim i srednjima, vjerska obuka skraćena od dva sata tjedno na jedan sat. A to je u današnja vremena, kada su potrebe vjerskog odgoja povećane, osjetljiv nazadak, koji znači kočenje vjerske slobode pa i same mogućnosti vjerskog odgoja. U višim razredima srednjih škola u Hrvatskoj vjerska je pouka sasvim ukinuta.«

Potom su biskupi upozorili na pravo roditelja na vjerski odgoj njihove djece: »Mislimo, da će biti dobro, ako vas ovom prilikom upozorimo, da o dobrovoljnom pohađanju vjeronauka imaju odlučivati ne sama djeca ili đaci – priznavati takvu slobodu nedorasloj djeci, koja jedva počinju misliti, bilo bi i smiješno i ludo – nego njihovi roditelji.«¹⁹

1.1.5. Okružnice o poučavanju kršćanskog nauka

Shvaćajući teške posljedice za vjernički život ako se sustavno ne poučavaju vjerske istine, Nadbiskup je o potrebi vjeronaučne obuke upozoravao i svećenike i roditelje. Između brojnih okružnica o poučavanju vjerskih istina slijede okružnice koje donose naj snažnije poruke i stavove nadbiskupa Stepinca.

1. Okružnica *Svećenstvu o poučavanju školske mladeži* koju je objavio 21. kolovoza 1935. U njoj je Nadbiskup iznio raspored vjeronaučne građe koju treba kvalitetno pripremiti i rastumačiti uz napomene da »redovita katehizacija mladeži bude prva i najveća briga svakog dušobrižnika«, da zbog opravdane spriječenosti župnici u dogovoru s duhovnom oblašću povjere katehizaciju kojoj svjetovnoj osobi uz primjerenu nagradu te da se u svom radu u školi »klone pukog utuvljivanja katekizamskih odgovora« jer »djeca nerijetko briljiraju svojim odgovorima; ali ako se nije nastojalo da ona razumiju katekizam i da njegove zasade provode u život, onda je tu mehaničko znanje gotovo bez vrijednosti za njihov duhovni život«. Napomenuo je kako se novim vjeronaučnim knjigama željelo onemogućiti puko verbaliziranje jer to nije svrha vjerska obuke. Novi

19 Juraj BATELJA, *Blaženi Alojzije Stepinac – Svjedok Evanđelja ljubavi*, knj. 3., str. 272-274.

udžbenici upućuju svakog kateheta raditi tako da djeca što bolje shvate vjerske i čudoredne istine katekizma i praktično ih primjenjuju u svome životu. Ako je vjeroučitelj to postigao, onda je postigao i svrhu vjerskog poučavanja. Predviđajući poteškoće koje bi mogle nastati glede uporabe katekizma, Nadbiskup je napomenuo kako dušobrižnici mogu skratiti gradivo prema potrebama ljudi. Primjerice, tamo gdje su se otuđili od Crkve – »protumačiti ljudima smisao života u Crkvi«, a »u zajednici gdje ima puno psovki i neodlazaka na misu neka se mnogo tumače prve tri zapovijedi«. Provedbu ovih odredbi povjerio je godišnjoj inspekciji, uz napomenu da »naročito pomnjom ispita spomenute kateheze iz 'Kršćanskog Nauka I. i II.'« te da će se tim istim katehezama posvećivati posebna pozornost »kod pohoda škole za vrijeme dijeljenja sv. Potvrde«, a to je i on sâm redovito činio.²⁰

2. *Okružnica o poučavanju kršćanskog nauka u Crkvi* od 16. kolovoza 1940. u kojoj je naredio da se nedjeljom mora propovijedati predmet iz vjeronaučnih metodičkih jedinica. Za svaku nedjelju odredio je temu propovijedi, a u Dijecezanskom direktoriju za godinu 1941. dao je naznačiti boju u kojoj će se te nedjelje slaviti misa, broj metodičke jedinice, na kojoj se strani *Kršćanskog nauka* nalazi i broj pitanja.²¹

3. *Okružnica o katehetskim propovijedima* od 25. listopada 1940. kojom je odredio »da se nedjeljama u crkvi umjesto 'Velikoga katekizma' čita i tumači raspoređeno gradivo 'Srednjega Kršćanskoga nauka'« jer se »rapidno šire različite krilatice protiv vjere i čudoreda, štampom, predavanjima i svakovrsnom agitacijom«.²²

4. *Vjeronaučna okružnica o poučavanju vjerskih prelaznika*, br. 7726, od 11. srpnja 1941. u kojoj je istaknuo da »u vjeru mogu uvoditi samo oni koji su osposobljeni da budu vjeroučitelji«. Naime, ovu je okružnicu Nadbiskup napisao 11. srpnja 1941. kad su brojni

20 Okružnica ČČ. svećenstvu o poučavanju školske mladeži, br. 258./Pr./21. kolovoza 1935., *KL*, 86 (1935.), br. 35, str. 429-430; usp. Alojzije STEPINAC, nadbiskup koadjutor, *Dnevnik*, sv. I., str. 387; sv. II., str. 198 i dr.

21 Okružnica o obučavanju kršćanskog nauka u Crkvi, br. 6650/16. kolovoza 1940., *KL*, 91 (1940.) br. 35, str. 422.

22 Okružnica o katehetskim propovijedima, br. 8627/25. listopada 1940., *KL*, 91 (1940.) br. 44, str. 529.

inovjerci tražili na brzinu prijelaz u Katoličku Crkvu, a Nadbiskup je za vjerski prijelaz »tražio ozbiljnu pouku i vjerničku praksu«. Uz ostale napomene glede pouke vjerskih prijelaznika, napomenuo je da svatko tko traži vjerski prijelaz, mora imati dobru nakanu, dovoljno znanje o vjeri koju prihvaća, duže razdoblje mora pohađati bogoštovne čine i mora pokazati da u njima radosno sudjeluje. Dok je građu podijelio primjereno onima koji su tražili vjerske prijelaze, napomenuo je da se prijelaznici iz različitih konfesija ne poučavaju zajedno, ističući za prijelaznike iz pravoslavlja drugačiji raspored vjeronaučnih tema negoli za Židove. Izričito je naglasio da poučavatelje prijelaznika mora u njihovu radu voditi slava Božja, ljubav prema bližnjemu, spašavanje neumrlih duša, ugled vjere i Crkve, tražio je da poučavatelji isključe svaki materijalni dobitak i da se vlast u pitanje vjerskih prijelaza ne smije miješati. Istodobno je upozorio na to da se vjerski prijelazi ne požuruju.²³

5. U *Okružnici* od 24. lipnja 1945. upozorio je sve kršćanske katoličke roditelje da su prema kanonu 1113 Zakonika Katoličke crkve »vezani teškom obavezom, da se brinu za vjerski i moralni uzgoj svoje djece«. Štoviše, napomenuo je Nadbiskup, »svi vjernici imaju se od djetinjstva tako poučavati, da im se ne samo ništa ne predaje što se protivi katoličkoj vjeri i moralu, nego da se dade posebno mjesto vjerskoj i moralnoj pouci«. Potom je ustvrdio: »U našoj domovini, protivno božanskom i narodnom pravu, protivno pozitivnim odredbama Svete Crkve i svim kršćanskim običajima hrvatskog naroda, dokinuta je u višim razredima srednjih škola posve vjeronaučna obuka, u nižim je i pučkim fakultativna, i o tom bi imali odlučivati roditelji djece. Ja sam kao pastir dužan, pa i uz cijenu života, upozoriti vas na vaše dužnosti i vaša prava i reći vam, da ste dužni tražiti za svoju djecu vjersku obuku u školama. To nije za vas nikakova milost, nego vaše sveto pravo i zato najstroža dužnost državne vlasti, da vaše pravo u cijelosti poštiva, te ne samo ništa ne dokida, ni u kojoj školi ili razredu, što bi bilo na uštrb vjerskom i moralnom odgoju vaše djece.«²⁴

23 Usp. KL, 92 (1941.), br. 19: *Dodatak*, nenumerirano; *CP*, sv. CIX., str. 3214-3217.

24 *Okružnica*, br. 4433/24. lipnja 1945., u: *CP*, sv. XCIV., str. 4737.

6. U okružnici *O stavu svećenstva u današnjim teškim prilikama* izdana 6. srpnja 1945. ističe kako u novim poslijeratnim prilikama treba sačuvati poučavanje vjeronauka u školi. Istodobno je zatražio od svećenika održavanje vjeronaučnih pouka u filijalnim kapelama ili kod raspela i kipova u pojedinim selima i tješnju povezanost s vjernicima; a naročito valja posebnu i najsrdačniju pozornost posvetiti djeci i preko njih biti u vezi s roditeljima.²⁵

7. Okružnicu *Katolički roditelji* Nadbiskup je uputio roditeljima 3. svibnja 1946. uočavajući teške posljedice ograničenja vjeronaučne obuke u školama protiv »ogromne većine roditelja i mladeži«. Pozvao je roditelje neka uznastoje da njihova djeca budu odgojena i poučena u vjeri jer »sva težina vjerskog uzgoja vaše djece leži upravo na vama, koji ste im dali život. Vaši će župnici u crkvi učiniti, što se učiniti može, ali i vi morate sa svoje strane učiniti sve, da vaša djeca i u ovim prilikama budu temeljito poučena u istinama svete vjere i da savjesno vrše svoje vjerske dužnosti.«²⁶

1.1.6. Bratovština kršćanskog nauka (BKN)

Usljed nedostatka redovitih kateheta i vjeroučitelja Nadbiskup je za potrebe vjerske pouke preporučivao i tražio plodonosno djelovanje Bratovštine kršćanskog nauka. Želio je da ona djelotvornije radi gdje postoji, a da se uvede u svakoj župi u kojoj još nije uvedena.

Naime, ta je bratovština, prema odredbama Tridentskog sabora, okupljala osobe koje su »svake nedjelje i blagdana sakupljale neuke i djecu na kršćansku pouku«. U Zagrebačkoj nadbiskupiji ta je bratovština uvedena 28. veljače 1717. Premda ju je car Josip II. dana 27. studenoga 1783. zabranio, ona je, odlukom pape Pija X., ponovno uspostavljena u cijeloj Crkvi 15. prosinca 1905., uz naredbu da se uvede u »sve i svaku pojedinu župu«. Uviđajući sve veći prodor liberalizma i bezboštva i uočivši na vizitacijama župa i škola odsutnost djelovanja Bratovštine kršćanskog nauka, nadbiskup Stepinac posebnom je okružnicom 4. veljače 1935. odredio da

²⁵ Usp. *CP*, LXVI., str. 1092-1093.

²⁶ Usp. Okružnica, br. 3510/3. svibnja 1946., u: *CP*, sv. XCIV., str. 4797.

se ona u Zagrebačkoj nadbiskupiji ponovno uvede. Istodobno je za zaštitnika BKN-a postavio bl. Augustina Kažotića i odredio da se »dvije nedjelje u godini slave kao Bratovština kršćanskog nauka«. Za prvu nedjelju odredio je nedjelju šezdesetnicu s evanđeljem o sijaču riječi Božje, a za drugu je odredio nedjelju iza svetkovine bl. Augustina Kažotića (svetkovina 3. kolovoza). Takvim rasporedom želio je da prva nedjelja bude priprava izvanškolske djece i mladeži za korizmenu ispovijed i pričest, naročito one mladeži koja ne po- hađa redovnu školu, a druga nedjelja, koja dolazi nakon svetkovine bl. Augustina Kažotića, trebala je obuhvatiti mladež koja je ostavila školu da dođe pod okrilje BKN-a.²⁷

Nakon što je iz izvještaja ravnateljstva BKN-a za Zagrebačku nadbiskupiju razabrao da ta bratovština nije osnovana još u 224 župe, a da u mnogim župama vrlo lijepo napreduje revnošću župnika i vri- jednih laika, dok u nekim župama propada, objavio je 20. ožujka 1939. okružnicu kojom je odredio: »1. Svi župnici i upravitelji župa u kojima bratovština ne postoji dužni su da je što prije osnuju. 2. Neka gg. dekani paze da li su dušobrižnici njihovog kotara članovi katehetskog odsjeka BKN, da li redovito plaćaju članarinu i drže li glasilo kršćanskog Nauka: 'Kršćansku školu'. 3. Arhiđakoni će strogo bdjeti da li su se župnici njihovih arhiđakonata odazvali pozivu te BKN osnovali i da li toj Bratovštini posvećuju takovu pažnju kako želi sv. Crkva, koja tu bratovštinu u svom Zakoniku izričito spomi- nje i preporuča (Can. 711. § 2; Prva Sinoda str. 77).«²⁸

1.1.7. Vjeronaučni priručnici

Napominjući da je redovita katehizacija mladeži prva i najve- ća briga svakog dušobrižnika, Nadbiskup je nastojao njihov rad po- vezati uz Dijecezanski katehetični ured i bdio je da se za svaki uzrast školske djece rabe za njih propisani udžbenici i pomoćne knjžice.

Kako bi se što bolje i kvalitetnije napisali vjeronaučni udžbe- nici narodnih i srednjih škola, on je, u dogovoru s drugim biskupima, 6. ožujka 1941. objavio pravilnik za izradu vjeronaučnih udžbeni-

27 Okružnica o Bratovštini kršćanskog nauka, br. 1053/5. veljače 1935., *KL*, 86 (1935.), br. 7, str. 70.

28 Okružnica o Bratovštini kršćanskog nauka, br. 2681/1939., *KL*, 90 (1939.), br. 12, str. 152-153.

ka. Sav posao oko pripreme i izrade vjeronaučnih udžbenika povjeren je posebnom Odboru za izradbu udžbenika koji su sačinjavali »predsjednici dijecezanskih Katehetskih odsjeka B. K. N. te stručni referenti Katehetskih kongresa za reformu vjeronaučnog nastavnog plana i programa«. ²⁹

U brizi za navještaj vjerskih istina nadbiskup Stepinac je izdao okružnice kojima je preporučio vjeronaučne priručnike: »Mali Kršćanski Nauk«, »Kršćanski Nauk, knjiga I.«, »Kršćanski Nauk, knjiga II.«, »Srednji Kršćanski Nauk«, »Slikovnica Kršćanskog Nauka«. Napominjem da je zbog čestih polemika o vjeronaučnim priručnicima proglasio »Srednji Kršćanski Nauk« obvezatnim udžbenikom u osnovnim školama na cijelom području Zagrebačke nadbiskupije. ³⁰

2. Katehetske propovijedi

Nadbiskup Stepinac više je puta poticao svećenike na pisanje homilija kao pomoć u katehetskom poučavanju i 'liječenju' vjerskog neznanja u narodu. U tu je svrhu 5. veljače 1935. uputio svećenicima poticaj da sastavljaju propovijedi na temelju vjeronaučnih jedinica i pošalju ih u središnjicu Nadbiskupije gdje će najbolje od njih biti pripremljene za tisak i tako biti dostupne svemu svećenstvu. ³¹

Dana 25. listopada 1940. svećenicima je uputio i posebnu okružnicu o katehetskim propovijedima kojom je odredio »da se kroz dvije naredne godine počevši od prve nedjelje adventa ove godine drže u crkvama katehetske propovijedi prema 'Srednjem Kršćanskom Nauku', jer će samo temeljitim i sistematskim katehetskim

29 Pravilnik za izradbu vjeronaučnih udžbenika narodnih i srednjih škola, br. 83/BK/8. ožujka 1941., *KL*, 92 (1941.), br. 12, str. 142.

30 Okružnica Katehetski priručnik 'Srednji kršćanski nauk', br. 201/BK/27. lipnja 1939., *KL*, 90 (1939.), br. 26, str. 325-326; Okružnica o novim školskim knjigama s novom vjeronaučnom osnovom, br. 155/BK/25. kolovoza 1942., *KL*, 93 (17. kolovoza 1942.) br. 35, str. 419; Okružnica o katehetskim priručnicima u srednjim, učiteljskim i općim nižim srednjim školama, br. 129/1943., *KL*, 94 (1943.), br. 37, str. 423; Okružnica Katehetski priručnici za niže, srednje, učiteljske i stručne škole za školsku godinu 1944/1945, br. 118/BK/28. kolovoza 1944., *KL*, 95 (1944.), br. 35, str. 426-427.

31 *Okružnica o Bratovštini kršćanskog nauka*, br. 1053/5. veljače 1935., *KL*, 86 (1935.), br. 7, str. 70.

poukama moći spriječiti mnogo neznanja, zabluda, krivih naučavanja i spasiti mnoge duše».³²

Sebi svojstvenu skrb za spasenje duša iskazivao je i za vrijeme sužanjstva u Krašiću. U tome je vremenu pripremio dva sveska već spomenutih katehetskih propovijedi koje su najvećim dijelom protkane novozavjetnim temama te kršćanskim životom u skladu s kršćanskim istinama, posebno slavljenjem i primanjem sakramenata.

2.1. Pregled novozavjetnih katehetskih tema u Katehetskim propovijedima

Srž katoličkih istina Nadbiskup je obradio u dva sveska *Katehetskih propovijedi* tematski podijeljenih u četiri dijela. Prvi dio obuhvaća 29 propovijedi o Bogu Ocu, drugi dio 94 propovijedi o Isusu Kristu, odgojitelju i otkupitelju, treći dio ima 19 propovijedi o naravi i djelovanju Crkve, a posljednjih 28 propovijedi dodatak je za pripremanje djece za sakramente ispovijedi, pričesti i potvrde. Ukupno je 170 propovijedi. One nisu djelo »anonimnog pisca (1956.)«³³ već autora koji ih je s ljubavlju sastavio i mučeništvom posvjedočio. Napisao ih je kao odgovor na pastoralne potrebe za što boljom vjerskom poukom, prvenstveno poukom školske djece i mladeži, a onda i kao obiteljsko štivo.³⁴

Proučavanje ovih propovijedi i njihova djelomična usporedba s današnjim katehetskim priručnicima omogućava suvremenom vjeroučitelju, kateheti i svakom vjerniku bolje poznavanje zagrebačkog nadbiskupa Alojzija Stepinca koji na temelju povijesti spase-nja obrađuje velike teološke teme. Recenzent ovih propovijedi dr. Antun Škvorčević ustvrdio je da Kardinal »u njima svojstvenom katehetskom metodom, apologetski utemeljenoj, stavlja u najtješnji odnos dogmu i moral, vjeru i život po vjeri« i da su »obilježene jasnim izlaganjem cjelovitog sadržaja vjere i katoličkog morala po

32 *Okružnica o katehetskim propovijedima*, br. 8627/25. listopada 1940., *KL*, 91 (1940.) br. 44, str. 529.

33 Vinko KRALJEVIĆ, *Katehetske propovijedi* (Hrvatska), u: *Religijsko-pedagoško katehetski leksikon*, Zagreb, 1991., str. 312.

34 O okolnostima nastanka ovih propovijedi usp. Juraj BATELJA, *Uvodne misli*, u: Blaženi ALOJZIJE STEPINAC, *Propovijedi o Deset zapovijedi Božjih*, Zagreb, 2013., str. 14-21.

jednostavnom izričaju, koji omogućuje i neukom narodu shvatiti katoličku vjeru.«³⁵ A dr. Celestin Tomić ističe kako je pisac u njima »zahtijevao ozbiljnost u pristupu i razboritost u odabiru tema prilagođenih vjeroučenicima i običnom puku. Umjesto formalizma koji dovodi do apstraktnog, jalovog i dosadnog poučavanja bodrio je na zauzeti katehetski rad, molitvu, misu i dostojno primanje sakramenata, čineći ih privlačnima i pristupnima. Začuđuje lakoća kojom je nadbiskup Stepinac prenosio znanje i odabirao vještinu u prenošenju vjerskih istina, izbjegavajući sve što bi odvlačilo pozornost slušatelja koji mora dozreti u vjeri i uvjerenju da se za Boga i Crkvu ne samo žrtvuje nego i umire. On je i u ovim propovijedima pokazao veliku sposobnost prilagođivanja dječjem mentalitetu iznoseći brojne primjere koje djeca i mladež mogu lako shvatiti i primijeniti u životu.«³⁶

Doista, Kardinal redosljed i odabir tema obrađenih u ovim propovijedima prati svetopisamskim tekstovima uz jasne doktrinalne i moralne pouke. Izostavljajući prvi dio prve knjige *Katehetskih propovijedi* o Bogu Stvoritelju, drugi dio prve knjige i drugi svezak ovako su raspoređeni:

Prva knjiga (drugi dio)

II. Krist

d) Kristov život na zemlji do početka javnog djelovanja

30. Proroci su navijestili Spasiteljev dolazak
31. B. D. Marija postaje Majkom Božjom (Njezina bezgrješnost)
32. Rođenje Isusovo
33. Prikazanje u hramu
34. Poklon mudraca
35. Bijeg u Egipat. Herodovi zločini

³⁵ Usp. Antun ŠKVORČEVIĆ, *Votum na Katehetske propovijedi Sluge Božjega kardinala Alojzija Stepinca*, 15. veljače 1993., CP, sv. LII., str. 937-938.

³⁶ Celestin TOMIĆ, *Votum na Katehetske propovijedi Sluge Božjega kardinala Alojzija Stepinca*, 17. rujna 1993., CP, sv. CXI., str. 3953.

36. 12-godišnji Isus u hramu
37. Ivan krsti Isusa. Objava Presv. Trojstva
38. Isus sakuplja učenike
39. Prvo čudo
40. Što su proroci navijestili o Mesiji, to se ispunilo (ponavljanje gradiva pod »d«)

e) Krist kao odgojitelj

41. Prolazi čineći dobro
42. Vrijednost duše
43. Vrijednost djeteta
44. Blaženstva kao nove vrijednosti
45. Krist vrši i propovijeda najveću zapovijed
46. Primjena zapovijedi ljubavi na naš dnevni život
47. Gaženje zapovijedi ljubavi
48. Prividna svetost (farizejizam)
49. Grijeh kao jedino zlo
50. Obraćanje kao raskid s grijehom
51. Pravilno služenje zemaljskim dobrima
52. Život za zajednicu po žrtvi i odricanju
53. Vrijednost dobre nakane
54. Krist uzor i najsavršenija pomoć kršćanskom našem životu (ponavljanje i utvrđivanje gradiva pod »e«)

f) Otkupitelj

55. Spasitelj nagoviješta svoje otkupiteljsko djelo
56. Posljednja večera
57. Getsemani
58. Ljudski obzir
59. Ljudska zloba
60. Ljudska nezahvalnost
61. Lažna optuživanja
62. Nepravedna osuda
63. Ljudska okrutnost
64. Križni put

65. Raspeće i smrt
66. Uskrsnuće
67. Uzašašće
68. Kršćansko shvaćanje života i smrti (ponavljanje i primjena gradiva pod »f«)

g) Plodovi otkupljenja

69. Isus je poslao Duha Svetoga
70. Sudioništvo u božanskom životu

Druga knjiga

71. Posvećujuća milost
72. Djelujuća milost
73. Sveti krst
74. Sveta potvrda
75. Presveti Oltarski Sakrament
76. Sveta pokora
77. Posljednje pomazanje
78. Sveti red
79. Ženidba
80. Sakramentalije
81. Oproštenje
82. Djelotvornost i vrijednost molitve
83. Naš život u Bogu (ponavljanje i primjena gradiva pod »g«)

h) Krist vladar

84. Kristova vlast nad prirodom
85. Krist – gospodar života i smrti
86. Sudac na posebnom sudu
87. Pakao
88. Čistilište
89. Nebo
90. Sudnji dan
91. Općinstvo svetih

92. Punina Kristove vlasti na nebu i na zemlji
93. Sjeti se, čovječe, svojih posljednjih stvari (ponavljanje)

III. Crkva

i) Narav i ustrojstvo Crkve

94. Crkva – mistični organizam (Pavao na putu u Damask)
95. Krist nevidljiva glava Crkve
96. Krist obećaje i daje sv. Petru vrhovnu vlast u Crkvi
97. Papinska nezabludivost u naučavanju vjere i ćudoređa
98. Biskupi nasljednici apostola
99. Svećenici pomagači biskupa
100. Crkvena stega
101. Crkvene zapovijedi
102. Prava vjernika u Crkvi
103. Biljege Crkve
104. Život vjernika u crkvenoj katoličkoj zajednici (ponavljanje i primjena pod »i«)

j) Djelovanje Crkve

105. Briga Crkve za unutarnje i vanjske misije
106. Nastojanje oko svećeničkog i redovničkog podmlatka
107. Sudjelovanje vjernika u hijerarhijskom apostolatu
108. Nepogrešiva čuvarica i tumačiteljica Objave
109. Nepogrešiva učiteljica ćudoređa
110. Promicateljica znanosti
111. Žarište umjetnosti
112. Zašto ljubim svoju Katoličku Crkvu (ponavljanje i primjena gradiva pod »i« i »j«)

IV. Dodatak

- k) Spremanje djece za prvu sv. ispovijed, sv. pričest i sv. potvrdu

Ispovjedna pouka

1. Sedam izvora grijeha
2. Naše držanje za vrijeme napasti (odbacivanje ili pristanak)
3. Naša savjest u času kad griješimo. Savjest poslije grijeha
4. Bog vidi svaki grijeh
5. Bog osuđuje svaki grijeh
6. Isus oprašta grijehe
7. Isus predaje vlast opraštanja grijeha apostolima
8. Kako svećenik drži ispovjedni sud
9. Kako se moram spremati za sv. ispovijed
10. Pokornikove dužnosti iza sv. ispovijedi
11. Nevaljala ispovijed
12. Velika sv. ispovijed

Pričesna pouka

13. Molitveni i poučni dio svete mise
14. Tvar svete mise
15. Prikazanje
16. Pretvorba
17. Pričest
18. Kako se valja tijelom i dušom spremati za svetu pričest
19. Aktivno sudjelovanje kod sv. mise
20. Pobožnost blagoslova s Presvetim
21. Pohodi Spasitelju izvan sv. mise i blagoslova
22. Duhovna sveta pričest

Pouka za sv. potvrdu

23. Apostoli primaju Duha Svetoga
24. Redovni djelatelj (Dj 8,14-17), izvanredni djelatelj
25. Tvar i lik sakramenta sv. potvrde
26. Kako biskup dijeli sakrament svete potvrde

27. Učinci sakramenta sv. potvrde (apostoli prije dolaska Duha Svetoga i poslije)

28. Duhovna punoljetnost

3. Isus Krist

Najveći dio Stepinčevih katehetskih propovijedi odnosi se upravo na Isusa Krista. Građu je podijelio u pet dijelova: *Kristov život, Krist kao odgojitelj, Krist kao otkupitelj, Plodovi otkupljenja i Krist kao vladar*. Prema sadašnjem planu i programu, učenici se upoznaju s likom Isusa Krista u prva četiri razreda osnovne škole, s time da govor o njemu prati i liturgijsku godinu i nije ovako kompaktan i sustavan.³⁷ U svojim katehezama Stepinac prati Isusov život i postupno uvodi vjernika u misterij otkupljenja. Ide od lakših prema težim temama, od jednostavnih, životnih do eshatoloških.

3.1. Isus naviješten po prorocima

U 28. katehetskoj propovijedi nadbiskup Stepinac protumačio je bit i ulogu biblijskih proroka. U 30. katehetskoj propovijedi on naglasak stavlja na ono što su oni rekli o dolasku Mesije. Sadržaj svega onoga što su proroci navijestili o Isusu, za Nadbiskupa predstavlja »veliki dokaz za božansko poslanje Kristovo«.³⁸ U desetak točaka donosi sažetak onoga što su proroci navijestili o Isusu:

- da će se roditi u Betlehemu,
- da će Mesija doći dok bude stajao hram Zorobabelov,
- da će doći u vrijeme kad Židovi ne budu imali svojega kralja,
- koliko će vremena proći od ponovne izgradnje Jeruzalema do nastupa Mesije,
- da će se Mesija roditi od djevice i biti iz loze Davidove,
- da će Mesija imati svojega preteču – glasnika,
- da će se s Mesijom pojaviti nova zvijezda,
- da će mnoga djeca biti ubijena zbog njegova rođenja,
- da će morati bježati u Egipat.

37 Usp. REPUBLIKA HRVATSKA, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, *Nastavni plan i program za osnovnu školu*, Zagreb, 2006., str. 338-349.

38 Usp. *Katehetske propovijedi*, sv. I., str. 94.

Osim ovih navještaja, Stepinac ukratko donosi sažetak što su proroci rekli o Mesiji kao osobi:

- da će biti Sin Božji,
- da će biti Bog i čovjek,
- da će biti veliki čudotvorac,
- da će biti svećenik kao Melkisedek,
- da će biti veliki prorok i kralj.

Proroci su isto tako navijestili Isusovu muku i smrt, ali i proslavu nakon što uskrsne trećeg dana. Sve se to doista ostvarilo i zato proroci »svakog čovjeka dobre volje moraju dovesti Kristu«. Završava pričom o glasovitom bečkom propovjedniku Emanuelu Veithu koji je, nakon studija medicine, postao svećenik upravo zahvaljujući proučavanju proroka, što mu je otac, inače Židov, strogo zabranjivao.

3.2. Blažena Djevica Marija – Isusova Majka

Među najljepše propovijedi nadbiskupa Stepinca svakako bi se mogle ubrojiti one u kojima govori o Blaženoj Djevici Mariji.³⁹ Njezina važna uloga koju je imala u povijesti spasenja najdublje je povezana s rođenjem Sina Božjega. Promatrajući trenutak anđelova navještenja, Stepinac je ustvrdio da se radi o najvećem uzvišenju neke ljudske osobe u povijesti. Promatrajući povijest crkvenog nauka o Mariji, iznosi mišljenje da je baš tolika uzvišenost izraza »Bogorodica« bila razlogom zablude carigradskog patrijarha Nestorija.⁴⁰ Prvi su kršćani od početka Mariju častili kao Bogorodicu i tako ju prikazivali. Upravo je najstarija slika Majke Božje ona u katakombama svete Priscile koja prikazuje Mariju s Djetetom u ruci.

U svojim propovijedima on Mariju stavlja iznad samih anđela, naziva ju njihovom »Kraljicom« i pita se: »Ako je ne nadvisuju ni najčistiji duhovi nebeski, tko bi je onda na zemlji prestigao čašću i

39 Usp. *Propovijedi o lurdskim ukazanjima* (1958.); *Sveci osobiti štovatelji Marijini* (1959.); *Propovijedi za sve blagdane Blažene Djevice Marije* (1959.); *Marija Posrednica Milosti – Propovijedi na Lauretanske litanije i starozavjetne teme u kojima se nazire lik Majke Božje* (1961.).

40 Nestorije je tvrdio da se Mariju ne može nazivati Bogorodicom nego samo Kristorodicom. Sabor u Efezu 431. odbacio je njegov nauk.

dostojanstvom?»⁴¹ Iz toliko uzvišena dostojanstva proizlaze i velike milosti koje Marija može udijeliti onima koji joj se utječu. I sâm je bio velik štovatelj Majke Božje i često joj se utjecao za pomoć. Tu pobožnost nastojao je usaditi i u svoje vjernike. Zato središnji dio kateheze o Mariji posvećuje upravo snazi njezina zagovora. Citira kardinala Faulhabera: »Bog nije svoje milosti pričvrstio na zvijezde nebeske; jer ih mi ne bismo mogli odande skinuti. No, Bog nije svoje milosti potopio poput bisera ni u dubine morske; jer odatle ih opet ne bismo mogli ni izvaditi. Bog je svoje milosti položio u ruke Marijine, u majčinske ruke, jer su majčinske ruke uvijek spremne punim šakama dijeliti.«⁴²

Nakon tumačenja dogme o Mariji Bogorodici progovara i o dogmi Bezgrešnog začeća koju je 1854. godine proglasio papa Pio IX. premda je, kako reče, »sama istina stara koliko i kršćanstvo«. Kako gotovo svaka njegova kateheza završava poticajno, tako i ova završava jednim logičkim slijedom misli koji vjernika dovodi do spoznaje kolika je moć i vrijednost moliti se Majci Božjoj. Govori, naime, o kralju Salomonu koji je, premda samo čovjek, poštivao i uslišavao svoju grešnu majku i zaključuje koliko onda Isus još više časti svoju Bezgrešnu Majku i to isto traži od svih drugih.

3.3. Krist – uzor kršćanskog života

U drugome dijelu katehetskih propovijedi o Kristu predstavlja nam Isusa kao odgojitelja za nove vrijednosti. U četrnaest tematskih propovijedi prikazuje koje su to vrijednosti koje je Isus propovijedao i živio. Govori o vrijednosti duše, života, o zapovijedi ljubavi, svetosti, grijehu i obraćenju, o zemaljskim dobrima.

Isusovu dobrotu prikazuje svim čudesnim djelima koja su zapisana u evanđeljima i time Isusa prikazuje kao onoga koji razumije ljudske tjelesne nevolje i potrebe. Jednako tako govori i o Isusovu osjećaju za čovjekove duhovne potrebe i muke te zaključuje kako je »prošao zemljom čineći dobro« – što čini i danas.⁴³ Udžbenik osmog

41 *Katehetske propovijedi*, sv. I., str. 96.

42 *Katehetske propovijedi*, sv. I., str. 96.

43 *Usp. Katehetske propovijedi*, sv. I., str. 128.

razreda donosi na nekoliko stranica temu upravo pod tim naslovom, na sličan način navodeći što je sve Isus učinio za svoga zemaljskog života.⁴⁴

3.3.1. Vrijednost čovjekove duše i života

Među prvim kršćanskim vrijednostima o kojima progovara nadbiskup Stepinac jest vrijednost ljudske duše u Isusovim očima. Nju pretpostavlja svemu ostalome, prema riječima Matejeva evanđelja: »Što koristi čovjeku ako sav svijet stekne, a pritom izgubi dušu svoju? Što može dati čovjek za otkup duše svoje?« (Mt 16,24-26). Čovjekova je duša stvorena na sliku i priliku Božju pa je stoga neumrla i vječna. Tu leži njezina vrijednost koja se ne može ničim mjeriti.⁴⁵

Budući da je Krist objavio Boga kao svojega i našega Oca, Stepinac osjeća potrebu protumačiti i vrijednost samoga djeteta. Isus je, naime, rekao da nećemo ući u kraljevstvo nebesko ako ne budemo kao djeca (Mt 18,1-10). U toj Isusovoj rečenici Nadbiskup prepoznaje temelj za govor o vrijednosti života općenito, o pogubnoj praksi ubijanja nerođene djece, ali i o čovjekovu djetinjem odnosu prema nebeskom Ocu. Naime, kršćanin je svjestan da je siguran samo u Božjim rukama.

3.3.2. Nove vrijednosti u Govoru na gori

Među središnje i najpoznatije Isusove govore svakako se ubraja *Govor na gori*. »Bio je to govor posve nepoznat dotada na kruglji zemaljskoj, a napose među poganskim svijetom«,⁴⁶ rekao je Nadbiskup. Razlog je tome Isusovo slavljenje onih vrijednosti koje su se tadašnjem svijetu činile kao nešto loše, poput siromaštva, žalosti, trpljenja nepravdi... Kad bismo htjeli sažeti ukratko načela ondašnjeg, ali i današnjeg svijeta, u osam blaženstava, onda bismo dobili potpuno oprečnu sliku onoga o čemu govori Isus Krist. Stepinac ih

44 Usp. Josip PERIŠ – Mirjana VUČICA – Dušan VULETIĆ, *S Kristom u život, Udžbenik za katolički vjeronauk osmoga razreda osnovne škole*, Zagreb, 2007., str. 116-122.

45 Usp. *Katehetske propovijedi*, sv. I., str. 128-131.

46 *Katehetske propovijedi*, sv. I., str. 134.

je ovako sročio: »Blago bogatima! Blago onima koji znaju vratiti šilo za ognjilo! Blago onima koji ne znaju za brige i nevolje! Blago onima koji znadu sebi pribaviti užitaka! Blago onima koji ne trebaju ničesa dijeliti s drugima! Uživaj dok možeš i što možeš! Tko tebe kruhom, ti njega kamenom! Blago onima koji nikada ne moraju ništa trpjeti.«⁴⁷

Nadbiskupova kateheza o blaženstvima poziva ljude za zahvalnost Kristu što je donošenjem novih vrijednosti otvorio i pokazao put prema miru, posvećenju, vječnoj sreći, nadi, utjehi. Ono što je u očima svijeta ludost, u prizmi Kristovih vrijednosti ne može se ničim platiti.

3.3.3. Zapovijed ljubavi

Kad su pismoznanci upitali Isusa koja je zapovijed najveća i prva u Zakonu, on im je odgovorio citirajući zapovijed ljubavi prema Bogu i dodao joj zapovijed ljubavi prema bližnjemu. Tako je Isus ove dvije zapovijedi stavio jednu pored druge po važnosti. U 45. katehetskoj propovijedi Stepinac je potanko objasnio što znači ljubav prema Bogu i na koji je način Isus nama u tome primjer. Donosi nekoliko pokazatelja i kriterija po kojima ćemo znati tko ljubi Boga: onaj tko ljubi Boga, o njemu misli i o njemu govori, izbjegava svaki grijeh, sprječava grijeh gdje god može, rado trpi za Božje ime, zahvaljuje mu. Uspoređujući vjerničku mlakost s onim što je Abraham bio spreman učiniti iz ljubavi prema Bogu, ustvrdio je da su »prije-kora vrijedni oni, koji neće da izvrše ni ono malo, da barem misle o Bogu, da barem govore o Bogu (...) Kako će u danom slučaju onda pokazati da ljube Boga iznad svega, ako bi se od njih zatražila žrtva života njihova.«⁴⁸

Osim ljubavi prema Bogu, Isus je postavio i jednako važan zahtjev ljubavi prema bližnjemu. Stepinac donosi prisposobu o milosrdnom Samaritancu u kojoj prepoznaje samog Isusa koji nije propustio učiniti dobro svakome tko je bio u nevolji. Svi odbačeni, bolesni, prezreni i napušteni bili su svjedoci Isusove neizmjerne lju-

⁴⁷ *Katehetske propovijedi*, sv. I., str. 135.

⁴⁸ *Katehetske propovijedi*, sv. I., str. 141.

bavi. Zato Nadbiskup s pravom zaključuje: »Doista, otkada je svijeta i vijeka, nije se našao tko bi tako divno naučavao ljubav prema Bogu i bližnjemu i tako je vršio kao naš Isus. I najprije vršio, a onda naučavao.«⁴⁹ To znači da kod pravog kršćanina ne smije biti raskoraka između riječi i djela, između teorije i prakse. Stoga naglašava: »Isus svima poručuje: Idi, i ti čini tako!« (Lk 10,37). A ljubav prema Bogu najbolje se pokazuje stupnjem ljubavi prema bližnjemu.

Što znači ljubiti bližnjega svoga kao sebe samoga? Stepinac odgovara vrlo jednostavno: kao što, po prirodi, svatko sebi želi dobro, onda to isto trebamo željeti i bližnjemu. Međutim, to nije dovoljno. Ljubav mora biti djelatna jer Krist nije samo tješio bolesne već ih je i ozdravljao. Njegov su primjer slijedili i apostoli: kad je hromi prosjak od Petra tražio milostinju pred vratima Jeruzalema, Petar mu je dao najviše što je mogao – da prohoda. Prema tome, »treba samo otvoriti oči i naći ćete bezbroj prilika u svakodnevnom životu, gdje možete pokazati djelom svoju ljubav prema bližnjemu, a preko ljubavi prema bližnjemu i svoju pravu ljubav prema Bogu.«⁵⁰

3.3.4. Isusova osuda lažne svetosti

Izrazom »farizeji« ili »farizejština« označava se nečije lažno i licemjerno predstavljanje pravednim pred ljudima. Farizeji su, naime, bili pripadnici židovske sekte koji su se borili protiv poganskog utjecaja. I premda se Isus divi njihovoj revnosti (Mt 23,15), nemilosrdno se okomio na njihovu lažnu svetost koja se svodila na hladnokrvno cjepidlačenje u izvršavanju slova Zakona – na vanjštinu. Stepinac iz evanđelja citira kakve su bile njihove navike: traže prva mjesta na gozbama i u sinagogama, traže da ih se pozdravlja po trgovima i naziva učiteljima... Isus takvu »svetost« odbacuje, a farizeje naziva »leglom gujinjim« (Mt 23,33), »obijeljenim grobovima« (Mt 23,27), »slijepcima« (Mt 23,19).

Nadbiskup ističe kako Isus nije samo riječima pokazao što misli o lažnoj svetosti već je svakom svojom gestom dao do znanja da više cijeni raskajana grešnika nego licemjere: »Draža mu je bila

49 *Katehetske propovijedi*, sv. I., str. 139-140.

50 *Katehetske propovijedi*, sv. I., str. 142.

skrušena bludnica i javna grešnica Magdalena, negoli umišljeni pravednik farizej Simon (...) Draži mu je bio skrušeni skromni carinik Zakej, negoli svi njegovi oholi sugrađani (...) Draža mu je bila grešnica žena Samaritanka, koja je živjela u grijehu, ali imala vruću želju za obraćenje Bogu, negoli svi oni umišljeni židovski pravednici, koji su se zgražali i kod same pomisli da se druže sa Samaritancima...«⁵¹

Zato Stepinac, zajedno s apostolom Petrom, poziva: »Odbacite dakle svaku zlobu i svako lukavstvo, licemjerstvo i zavist i svako klevetanje...« (1 Pt 2,1-2). On poziva vjernike da budu kršćani riječju i djelom.

3.4. *Isus – otkupitelj čovjeka*

Treći niz propovijedi o Isusu kao otkupitelju započinje katehezom o značenju Isusova nagovještaja vlastite muke, smrti i uskrsnuća, prema Matejevu evanđelju. U tom nagovještaju Nadbiskup prepoznaje smisao vazmenog otajstva koji se u njemu krije. »Navijestio je kroz svoju strašnu muku i smrt divno ispunjenje veličanstvenoga plana Božjega još iz raja zemaljskoga (...); Isus dakle nagovještajem svoje gorke muke nagoviješta da je blizu čas oslobođenja čovjeka iz ropstva sotonina (...); nagovješčujući svoju strašnu muku i smrt, nagoviješta u isti mah oslobođenje naše od duhovnih posljedica istočnoga grijeha (...); nagoviješta ujedno i rijeke milosti, koje će poteći iz svetoga križa, da jačaju našu volju u dobru (...); nagoviješta Spasitelj naš ujedno oslobođenje čovjekovo od tjelesnih posljedica istočnoga grijeha (...); nagoviješta Spasitelj naš našu sreću već na ovome svijetu.«⁵²

Ovim je, dakle, riječima Stepinac ukratko objasnio značenje Isusova otkupiteljskog čina. Kako bi još jasnije tu stvarnost približio vjernicima i potaknuo ih na zahvalnost Bogu, koristi se jednom zgodom iz života sv. Paulina koji je u 4. st., za vrijeme vandalskih pljačkaških pohoda po južnoj Italiji, sve razdao sirotinji odvedenoj u roblje. Kad mu je došla sirota udovica s molbom da joj pomogne izbaviti sina iz ropstva, sam je osobno otišao u Afriku i samoga sebe

51 *Katehetske propovijedi*, sv. I., str. 147.

52 *Katehetske propovijedi*, sv. I., str. 166-167.

ponudio za roba u zamjenu za njezina sina. Taj plemenit čin toliko je ganuo vandalskog vladara da mu je dao mogućnost od njega isprositi dar koji god hoće. Svetac je zamolio da smije sa sobom natrag povesti svoje vjernike. To se i dogodilo i on se na čelu s mnoštvom kršćana vratio u grad Nolu i tako im priskrbio slobodu.

Taj čin sv. Paulina, koliko god bio velik, nije ništa u usporedbi s onim što je za čovjeka učinio Isus na križu. Stoga Nadbiskup poziva na neprestanu zahvalnost Bogu za taj otkupiteljski čin.

3.4.1. Isusova muka

Budući da Nadbiskup u svojim propovijedima uvijek prati *Sveto pismo*, tako i govoreći o Isusu Otkupitelju u nekoliko propovijedi tumači što se s njime događalo u vazmenom trodnevlju, tj. od Posljednje večere do uskrsnuća.

O Posljednjoj večeri govore sva četiri evanđelista, najviše Ivan. Posljednju večeru Stepinac naziva »školom poniznosti« i »školom ljubavi«. Zašto škola poniznosti? »Da je Petar prao noge drugima, lako bismo razumjeli. Ili da je koji drugi apostol prao noge ostalima, lako bismo razumjeli. Ili da je uzajamno jedan drugome prao noge, lako bismo razumjeli. Ali noge pere Isus Krist, Bog. (...) Kakve li divne poniznosti Spasitelja našega!«⁵³ Isusova škola uvijek se temelji na njegovu vlastitom primjeru, a tek onda na pozivu: »Dadoh vam primjer da i vi tako činite!« (Iv 13,15). Zašto škola ljubavi? U času svoje smrti on ljudima ostavlja najdivniji dar: dar svoga Tijela i Krvi, dar euharistije. Osim toga, ostavlja i zapovijed ljubavi: »Ljubite jedni druge kao što sam ja ljubio vas« (Iv 13,34).

Događaje u Getsemanskom vrtu Nadbiskup najviše promatra u okviru Isusove opomene apostolima, ali i svima vjernicima: »Bdijte i molite se, da ne padnete u napast!« (Mt 26,41). Bdjeti znači biti na oprezu, boriti se protiv svakodnevnih napasti. Ova preporuka nadilazi okvir samoga Getsemanija. Budnost je obilježje stava onog učenika koji očekuje Gospodina.⁵⁴

53 *Katehetske propovijedi*, sv. I., str. 169.

54 *Usp. Rječnik biblijske teologije* (X. LEON-DUFOUR ur. i dr.), Zagreb, 1969., str. 121.

Nakon noći u Getsemaniju Isus je odveden na suđenje. Nadbiskup događaje oko Isusova suđenja promatra i prosuđuje psihološki i teološki te nam pred oči stavlja ovaj problem: ljudski obzir. Iz ljudskog obzira nitko nije stao u obranu Isusovu; iz ljudskog obzira Pilat je radije spašavao svoj položaj nego se zamjerao drugima. Zbog ljudskog obzira, dakle, gazi se istinu i čovjeka, a »opomenuo je davno prije Gospodin: 'Poslušajte me, koji težite za spasenjem, ti narode, u kojem stanuje zakon Moj! Ne bojte se poruke ljudi!' (Iz 51,7-8).«⁵⁵

U propovijedima o Isusovoj muci promatra i ljudsku zlobu očitovanu kod glavara svećeničkih, stražara, slugu, farizeja. Zloba naime stvara nenasan život među ljudima, »ona je ružna i odurna u pravom ljudskom društvu«. Nadalje, Stepinac govori i o ljudskoj nezahvalnosti koja se očitovala prigodom Isusova uhićenja. Nakon svega dobra što je Isus učinio ljudima, oni mu uzvraćaju pribijanjem na križ. Činio je dobro bolesnima i potrebnima, činio je dobro grešnicima i odbačenima, činio je dobro i mrtvima. Riječima liturgije Stepinac zaključuje kakva bi trebala biti čovjekova reakcija na sve to: »Doista dostojno je i pravedno, pravo i spasonosno, da Ti vazda i svagdje zahvaljujemo, Gospode sveti, Oče svemogućí, vječni Bože!«⁵⁶

Umjesto zahvale uslijedile su lažne optužbe o kojima se govori u 61. katehetskoj propovijedi. Nadbiskup posebno promatra kakvim su lažnim optužbama navaljivali na Isusa prije uhićenja, a kakvima na sudu. Sveukupno tumači devet optužbi protiv Isusa. Prema riječima kralja Davida, one koji lažno optužuju naziva zmijama ljuticama koje ubijaju čovjeka svojim otrovnim ugrizom.⁵⁷

Govoreći o nepravednoj Pilatovoj presudi, Stepinac izvlači tri poruke: »Prvo, da oni, koji eventualno imaju sudačku vlast, paze da se ne ogriješe o pravdu (...) Drugo, (...) dužnost vječne zahvalnosti Isusu našem, koji je tu osudu uzeo na Se, da nas spasi od osude na vječnu propast (...) Treće, što slijedi za nas iz nepravedne osude Isusove, jest da iz ljubavi prema Njemu budemo uvijek spremni uzeti

55 *Katehetske propovijedi*, sv. I., str. 174.

56 *Katehetske propovijedi*, sv. I., str. 181.

57 Usp. Ps 139,1-4

na se osudu sa strane ljudi radi imena Isusova.«⁵⁸ Ovdje on misli na progon Crkve koji nikad nije prestao, a na vlastitoj je koži to itekako osjećao. Zato potiče na radosno prihvaćanje nepravednih osuda zbog vjere koje čak i ne moraju biti formalno sudski izrečene kako bi se osjetila sva njihova gorčina. Zato je iskustvo vlastita progona prenio na slušatelje i vjeroučenike: »Ako dakle ljudi nepravedno sude o tebi, a pogotovo ako bi se desilo ikada da budeš sudski osuđen zbog svoje vjernosti Kristu, raduj se i veseli se, jer Isus trpi u tebi! (...) A kad se s Isusom trpi, onda sve biva lako.«⁵⁹

Nakon nepravedne osude na djelo je došla ljudska okrutnost koju su ljudi pokazali prema Isusu za vrijeme muke. Okrutnosti prema Isusu Stepinac opisuje vrlo potanko, bez uljepšavanja, dajući pritom ljudsku i teološku prosudbu svakog čina. S udivljenjem navodi sve one svete ljude kojima je Isusova patnja bila predmet razmatranja i poticaj za pokornički život.

U propovijedi o križnom putu do izražaja posebno dolazi Stepinčeva pobožnost i spremnost nošenja vlastitog križa. Donosi i kratku povijest pobožnosti križnog puta. Prema predaji, prvi poticaj dala je Majka Božja koja je često odlazila na mjesta Isusove muke na putu prema Golgoti. Slično su radili i kršćani prvih vremena. Međutim, kad su u srednjem vijeku muslimani osvojili Svetu Zemlju, a posjet tim mjestima postao opasan, širom svijeta pojavljuje se običaj postavljanja postaja križnog puta. Na kraju, citirajući sv. Alberta Velikog i sv. Augustina, naglašava kolike su duhovne koristi te pobožnosti.⁶⁰ Naučava da se križni put može obavljati zajednički i pojedinačno. Ističe i životnu pouku križnog puta: »Križni put svakog čovjeka na tome svijetu ima svoj konac, ma kako gorak život provodio.«⁶¹

58 *Katehetske propovijedi*, sv. I., str. 187.

59 *Katehetske propovijedi*, sv. II., str. 186s.

60 Nažalost, u aktualnom planu školskog vjeronauka i župne kateheze nigdje se ne govori o pobožnosti križnog puta.

61 *Katehetske propovijedi*, sv. I., str. 192.

3.4.2. Isusova smrt na križu

Što je značila Isusova smrt na križu, nadbiskup Stepinac oslikava primjerom iz povijesti španjolskoga kralja Alfonza. Kad su prilikom jedne borbe Arapi uhvatili njegova sina i doveli ga pred vješala, sultan je poručio njegovu ocu kralju: »Predaj mi grad ili ćeš izgubiti sina!« Sav je narod s napetošću promatrao što će kralj učiniti. On se nije dugo premišljao već je kratko odgovorio: »Neka moj sin umre, ali narod moj neka živi!« Nešto slično, samo puno uzvišenije, dogodilo se i na Veliki petak. »Cijeli ljudski rod nije bio drugo nego kandidat vječne smrti zbog Adamova grijeha, kojemu je pridodao nebrojene osobne grijeha. Đavao ga je držao potpuno u vlasti. Na taj pogled ganulo se srce Oca nebeskoga, i kao da ne može podnijeti gubitak tolikih milijuna duša, šalje Sina svoga na zemlju, šalje Ga i na Golgotu i kao da govori: 'Sin Moj neka umre, ali nesretni ljudski rod neka živi!'«⁶²

Ne želeći se zaustaviti samo na promatranju stvarnosti patnje koja je na križu bila nepodnošljiva, Stepinac promatra križ kao poruku ljubavi. U trenutku najveće boli Isus misli na nesretnog čovjeka i moli za njega! »Tko da ocrta dolično ljubav Kristovu u času smrti Njegove?« – pita se. U njegovu umiranju na križu Nadbiskup vidi najveću propovijed ljubavi svemu čovječanstvu. Premda je svima onima koji su stajali podno križa to bio trenutak najveće sablazni, misterij križa shvatili su tek kasnije, nakon Duhova, prosvijetljeni snagom Uskrsloga. Sličan zaključak donosi i udžbenik prvog razreda srednje škole govoreći o značenju Isusove muke: »Muka i smrt vrhunac su njegova života i otkupiteljski čin oslobođenja svih ljudi od grijeha te iskaz njegove najveće ljubavi prema Bogu i ljudima.«⁶³

3.4.3. Isusovo uskrsnuće

Pitanje Isusova uskrsnuća najvažnije je pitanje čitave kršćanske objave, sukladno riječima sv. Pavla: »Ako Krist nije uskrsnuo, uzalud je vjera naša« (1 Kor 15,17). Nadbiskup objašnjava na čemu

⁶² *Katehetske propovijedi*, sv. I., str. 193.

⁶³ Viktorija GADŽA – Nikola MILINOVIĆ – Rudi PALOŠ – Mirjana VUČICA – Dušan VULETIĆ, *Tražitelji smisla*, vjeronaučni udžbenik za prvi razred srednje škole, Zagreb, 2003., str. 188.

se temelji crkveni nauk o uskrsnuću: na činjenicama koje to dokazuju i na svjedocima koji zaslužuju puno povjerenje. Među svjedocima nabraja: apostola Petra koji je, prema Lukinu evanđelju, prvi od apostola bio svjedokom praznoga groba (Lk 24,12b); apostola Jakova (1 Kor 15,7); dvojicu učenika, od kojih se jedan zvao Kleofa, na putu u Emaus (Lk 24, 13-35); apostole sakupljene u dvorani Posljednje večere kad nije bilo Tome (Iv 20,19-23); apostole u Tominoj nazočnosti (Iv 20,24-29); učenike kod Tiberijadskoga jezera (Iv 21,1-14); Mariju Magdalenu i ostale pobožne žene; apostole u četrdeset dana boravka na zemlji nakon uskrsnuća.⁶⁴

Bilo je mnoštvo, dakle, svjedoka uskrslog Isusa. Zato Stepinac one koji to pokušavaju opovrgnuti naziva imenom »luđaci« jer su, prema njima, svi oni koji su Isusa vidjeli zapravo halucinirali. S pravom se on pita: »Oni su Krista vidjeli ne jedanput, nego mnogo puta. Oni su imali prilike gledati Ga kroz četrdeset dana. Zar su svih četrdeset dana bili podvrgnuti halucinaciji?«⁶⁵ Činjenica je i to da svi oni koji su ga vidjeli često ni sami nisu mogli povjerovati da je to Isus sve dok se nisu potpuno uvjerali. Ne bi inače drugima prenosili ono u što sami nisu vjerovali. »Pred tim svjedočanstvima nemoguće je tumačiti Uskrsnuće Kristovo izvan fizičkog reda i ne priznati ga kao povijesnu činjenicu.«⁶⁶

Nadbiskup u prilog uskrsnuću navodi i svojevrsan psihološki dokaz na temelju ponašanja apostola: nakon Velikog petka »plašljivi kao zečevi, iza uskrsnuća hrabri kao lavovi«. Otkuda tako velika promjena ponašanja? Prije uskrsnuća se skrivaju zbog straha da ih ne uhvate, a onda odjednom bivaju spremni životom potvrditi ono što propovijedaju.

U katehetskoj propovijedi o uskrsnuću ne raspravlja o činjeničnim dokazima, poput praznoga groba, rimske straže i sl., već zaključuje što uskrsnuće govori o Isusu: »Ako je pak Isus Krist doista uskrsnuo od mrtvih, kao što jest, onda moramo tvrdo vjerovati u Njegovo božanstvo. Takvo, naime, čudo, kao što je uskrsnuće od

64 Usp. *Katehetske propovijedi*, sv. I., str. 197.

65 *Katehetske propovijedi*, sv. I., str. 198.

66 *KKC*, str. 179, br. 643.

mrtvih, može izvesti samo božanska snaga.«⁶⁷ Vjeronaučni udžbenik osmog razreda govori, prema *Katekizmu Katoličke Crkve*, o pet značenja Isusova uskrsnuća: temelj vjere u Isusa Krista, ispunjenje Božjeg obećanja, potvrda Isusova božanstva, naše opravdanje i posinovljenje, izvor našeg budućeg uskrsnuća.⁶⁸

4. Duh Sveti

Nakon kateheza o Isusu i njegovu otkupiteljskom djelu Nadbiskup prelazi na govor o plodovima otkupljenja. U 69. propovijedi u tom kontekstu progovara o Duhu Svetome. Analizom biblijskoga teksta iz *Djela apostolskih* o silasku Duha Svetoga nad apostole, on iznosi crkveni nauk o tome pitanju.

U prvoj točki vrlo jasno razlaže attribute Duha Svetoga i njegovu narav: »O Duhu Svetome valja znati, da je On treća božanska osoba, i prema tomu pravi Bog, kao što je Bog Otac i kao što je Bog Sin. Jedan Bog, ali tri osobe, od kojih je treća Duh Sveti.«⁶⁹ Pozivajući se na zaključke Carigradskog sabora iz 381. godine, za Duha Svetoga kaže da je vječan, sveprisutan, svemoćan, sveznajući, čime još jednom naglašava njegovo božanstvo koje su neki u povijesti nijekali.⁷⁰

U daljnjem izlaganju, uz pomoć biblijskih primjera, potvrđuje crkveno učenje o Duhu Svetom govoreći da se Duha Svetog u *Svetom pismu* uvijek nazivalo i Bogom. Kao najeksplicitniji primjer navodi sv. Pavla: »A nama to Bog objavi po Duhu jer Duh sve proniče, i dubine Božje. Jer tko od ljudi zna što je u čovjeku osim duha čovječjega u njemu? Tako i što je u Bogu, nitko ne zna osim Duha Božjega« (1 Kor 2,10-12).

U središnjem dijelu Stepinac govori o najčešćim biblijskim slikama kojima se opisuje Duha Svetoga: o slici vjetra, o slici ognja, o slici jezika, o slici goluba. U svakoj od tih slika on prepoznaje i silinu kojom Duh Sveti djeluje u svijetu. Potvrdu tome vidi u plodovima koji su uočljivi iz djelovanja prve Crkve.

67 *Katehetske propovijedi*, sv. I., str. 198.

68 Josip PERIŠ – Mirjana VUČICA – Dušan VULETIĆ, *S Kristom u život*, str. 126.

69 *Katehetske propovijedi*, sv. I., str. 204.

70 Npr. carigradski biskup Macedonije.

5. Milost i sakramenti

U trinaest propovijedi Nadbiskup je progovorio o Božjoj milosti, o sakramentima te o molitvi.

5.1. Posvetna i djelatna milost

Nadbiskup u dvije propovijedi jasno razlikuje posvetnu i djelatnu milost.⁷¹ O posvetnoj milosti progovara uspoređujući ljepotu duše koja je s Bogom s onom koja se udaljila od Boga. Primjer uzima iz prispodobe o rasipnom sinu i dobrom ocu. Posvetna je milost »slična krasnom novom odijelu, koje oblači čovjek, kad se ima pojaviti u odličnoj kući (...) Gdje nema milosti posvećujuće, tako je čovjek sličan ovome sinu propalici.«⁷² Bez posvetne milosti čovjek je duhovno mrtav i nedostojan stati pred nebeskoga Oca. Sukladno nauku rimskog katekizma, kaže da je posvetna milost kao sjajan odsjaj duše koji joj daje neopisivu ljepotu i čini ju dionikom božanske naravi. Kad govori o načinu kako se dobiva posvetna milost, on navodi krštenje, pokoru i savršeno pokajanje. No možda je preciznije reći da time čovjek »ponovo« zadobiva posvetnu milost jer slavljenjem i primanjem bilo kojega sakramenta vjernik biva preoblikovan na sliku Isusa Krista.⁷³

Djelatnu milost Nadbiskup opisuje kao silu što dolazi od Duha Svetoga koja potiče čovjekovu volju i razum da se odvrati od grijeha i živi prema Božjim zakonima. Na koje sve načine djelatna milost dotiče čovjeka? Prema riječima evanđelista Ivana, »vjetar puše kud hoće« (Iv 3,8) pa je stoga Bogu sve moguće i on izabire sredstva i načine kako će na pojedinca djelovati. No Nadbiskup naglašava da Božja milost, iako moćna, nikoga ne prisiljava nego svakom čovjeku ostavlja slobodu. Na svakome je izbor prihvatiti ju i, poput talenata, umnožiti u svojoj duši ili ju potpuno odbaciti.

71 U današnjoj se teologiji, doduše, najčešće govori o trima vrstama milosti: posvetnoj, djelatnoj i o karizmama. Marko PRANJIĆ, *Na izvorima*, vjeronaučni udžbenik za treće godište srednjih škola, Zagreb, 1995., str. 16.

72 *Katehetske propovijedi*, sv. II., str. 1.

73 Usp. Ružica RAZUM, *Pozvani na slobodu*, udžbenik za katolički vjeronauk šestoga razreda osnovne škole, Zagreb, 2007., str. 78.

5.2. Sakramenti

Definicija sakramenata koju donosi nadbiskup Stepinac glasi: »Sakramenti su vidljivi ili osjetljivi znakovi od Krista trajno ustanovljeni za označivanje i podjeljivanje milosti.«⁷⁴ Ne zadržava se toliko na općenitom govoru o sakramentima nego ih pojedinačno tumači.

Govoreći o sakramentu krštenja, uspoređuje posinjenje iz nužde kod bračnih parova koji ne mogu imati djecu s božanskim posinjenjem koje pri krštenju Bog čini iz ljubavi. Dok ljudsko posinjenje iz nužde ne proizvodi nikakve unutarne učinke, božanskim posinjenjem postajemo dionicima božanske naravi. Učinci krštenja su, ističe, trostruki: postajemo djecom Božjom, po Duhu Svetom dobivamo posvetnu milost i samoga Duha Svetoga i otvaraju nam se vrata neba. Nadbiskup, naime, ove učinke izvlači iz slike Isusova krštenja na rijeci Jordanu. Na kraju navodi tri vrste krštenja: vodom, krvlju i željom.

Sakrament potvrde promatra i uspoređuje s nekadašnjim krunjenjem kraljeva koje je bilo popraćeno mazanjem uljem, oblačenjem kraljevskoga plašta i dobivanjem mača. »Slično dakle postupa i Crkva sa onima, koji imaju biti baštinici kraljevstva nebeskoga.«⁷⁵ Pomazanje i oblačenje bijele haljine prigodom krštenja sada se nadopunjava »mačem Duha Svetoga« zato da bismo mogli biti spremni na borbu protiv zla u svjedočenju svoje vjere.

Prema Tridentском saboru, treći sakrament nadbiskup Stepinac naziva »Presveti Oltarski Sakrament«. Donedavno se upotrebljavao naziv *sveta pričest*, dok se danas nastoji ukorijeniti izraz *euharistija*. Naglašava da je prisutnost tijela i krvi Kristove za nas ljude otajstvo koje se ne može shvatiti razumom nego se prihvaća vjerom. U primjeru svijeće čiji se plamen i svjetlost ne umanjuju nakon što se na njoj upali tisuće drugih svijeća, dočarava istinu da se tako cijeli Isus nalazi prisutan u svakoj, pa i najmanjoj čestici euharistijskoga kruha ili vina. Sveti su Oci zato one koji su se pričestili nazivali »Kristonošama«, a sv. Filip Neri bi vjernika koji se

⁷⁴ *Katehetske propovijedi*, sv. II., str. 6.

⁷⁵ *Katehetske propovijedi*, sv. II., str. 10.

tek pričestio znao pratiti upaljenom svijećom uz riječi: »Pristoji se da pratim tako Krista koji je u tebi.«⁷⁶ Potiče vjernike na što češće i dostojno pričešćivanje jer je pričest »sredstvo od Boga dano za naše posvećenje i postignuće života vječnoga«.⁷⁷ Onome kome to nije moguće, preporuča barem duhovnu svetu pričest.⁷⁸

Nužnost sakramenta ispovijedi (pomirenja) ima svoju dvostruku potvrdu u *Svetome pismu*: prije (Mt 16,19) i poslije Isusova uskrsnuća (Iv 20,2). Bez ovoga sakramenta nemoguće je nakon počinjena smrtnoga grijeha zadobiti posvetnu milost. Kao što kod fizičkih ozljeda čovjek odmah ide liječniku, isto je tako razborito nakon teškoga grijeha vjerniku što prije ispovjediti se. Nadbiskup navodi učinke sakramenta ispovijedi: oprostjenje počinjenih grijeha i vječnih kazni. »Bog nam otpušta vječnu kaznu u paklu i pretvara je u vremenitu.«⁷⁹ Vremenitu kaznu, ističe on, čovjek može okajati već na zemlji pokorom, molitvom, postom, dobrim djelima ili dobivanjem potpunog oprosta.⁸⁰ Kako bi sakrament bio valjan, jasno navodi materiju, tj. pokornikove čine: ispit savjesti, kajanje, priznanje, čvrstu odluku da više neće grijешiti i zadovoljštinu.

Sakrament posljednje pomasti⁸¹ promatra kao nadopunu sakramenta pokore jer se »po njem opraštaju svi smrtni grijesi, koje bolesnik zbog tjelesne ili duševne slabosti nije mogao ispovjediti i otpuštaju se mnoge kazne za grijehе. Osim toga vraća se tjelesno zdravlje, ukoliko je korisno spasu duše.«⁸² Ovaj sakrament, navodi, ne mogu stoga primiti oni koji nisu primili sakrament pokore, kao ni oni koji nemaju upotrebu razuma. Sakramentom pomazanja Isus

76 *Katehetske propovijedi*, sv. II., str. 13.

77 *Katehetske propovijedi*, sv. II., str. 14.

78 Duhovno se pričešćuje kršćanin koji nebeski kruh, svetu pričest, prima samo živom željom jer ju ne može stvarno primiti, usp. *KP*, II., str. 198.

79 *Katehetske propovijedi*, sv. II., str. 17.

80 Crkva uči da je »oprost otpuštenje pred Bogom vremenite kazne za grijehе kojima je krivica već izbrisana; to otpuštenje vjernik, pravo raspoložen i uz određene uvjete, dobiva posredovanjem Crkve koja, kao poslužiteljica otkupljenja, svojom vlašću dijeli i primjenjuje blago zasluga Krista i svetaca«. Nadalje, »oprost je djelomičan ili potpun, već prema tome da li od vremenite kazne za grijeh oslobađa djelomično ili potpuno«, a može se primijeniti živima ili pokojnima, usp. PAVAO VI., Apostolska konstitucija *Indulgentiarum doctrina*, Norme 1-3, AAS 59 (1967.), 5-24; HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Katekizam Katoličke Crkve*, Zagreb, 1994., br. 1471, str. 384.

81 Danas se radije upotrebljava izraz »bolesničko pomazanje«.

82 *Katehetske propovijedi*, sv. II., str. 20.

potvrđuje svoju ljubav prema čovjeku u najtežim trenutcima kad se čovjek bori protiv »tri neprijatelja«: straha od smrti, grižnje savjesti i sotoninih napasti. O samom primanju posljednje pomasti poučava vjernike da se ona prima onda kad je čovjek teško bolestan i što je moguće prije. Kao što čovjek ne poziva vatrogasce kad je kuća već izgorjela, tako nije razumno čekati da netko bude već na izdisaju kako bi se pozvalo svećenika.

Promatrajući sakrament svetoga reda, Stepinac govori o trima vidicima: velikoj službi, velikoj časti i velikoj odgovornosti. Svećenik prima božansku vlast nad mističnim i stvarnim tijelom Kristovim koju nema ni jedan zemaljski vladar. Zbog toga se od svećenika traži intenzivan molitveni i duhovni život kako bi bio dostojan svojega poziva.

Sakrament svete ženidbe utemeljen je još u raju zemaljskom, a jasno je naznačena i svrha otajstvenog zajedništva muža i žene: potomstvo i međusobno pomaganje. Tome Nadbiskup dodaje i sprječavanje grijeha bludnosti, nerazrješivost i monogamiju. »Kršćanski je brak ugovor između muža i žene, sklopljen pred službenikom Crkve i dvojicom svjedoka (...) Taj ugovor traje do smrti, a Krist Gospodin podigao ga je na čast sakramenta.«⁸³ Nadbiskup je objasnio da Crkva, tj. papa, nema vlast razriješiti valjano sklopljenu ženidbu jer bi to bilo protivno Isusovoj odredbi: »Što Bog združi, čovjek neka ne rastavlja« (Mt 19,6). Zaključuje da će, ako se bude u časti držalo ono što braku prethodi, ono što brak prati i ono što iz njega slijedi, biti izvorom blagoslova i na zemlji i na nebu.⁸⁴

6. Posljednje stvari čovjekove

Ono o čemu se danas uglavnom nerado govori, a čemu vodi sav naš život, upravo jesu posljednje stvari koje čekaju čovjeka: smrt, sud, pakao ili raj. Prema kršćanskome vjerovanju, svaki će čovjek u času smrti stati pred lice Božje. Nakon smrti, posebnim sudom, ulazi se u jedno od triju stanja: raj, čistište ili pakao. Prema *Katekizmu Katoličke Crkve*, »smrt je svršetak čovjekova zemaljskog hodoča-

83 *Katehetske propovijedi*, sv. II., str. 26.

84 *Usp. Katehetske propovijedi*, sv. II., str. 28.

šća, svršetak vremena milosti i milosrđa koje mu Gospodin pruža da ostvari svoj ovozemni život prema Božjem nacrtu i da odredi svoju konačnu sudbinu«. ⁸⁵ Današnji plan i program katoličkog vjeronauka ove teme sustavno i detaljno obrađuje u prvoj godini srednje škole, dakle, kad se mladi ljudi najčešće i pitaju o smislu ovoga života.

Nadbiskup u prvoj propovijedi najprije progovara o činjenici da će svatko odgovarati pred Bogom za sva svoja djela i da ništa neće ostati tajno. Jasno ističe da je, prema riječima evanđelja, Krist onaj koji će suditi svakome prema njegovim djelima. Zato poziva na iskrenost života te upozorava na Isusove riječi: »Ne sudite da ne budete suđeni! Jer sudom kojim sudite bit ćete suđeni!« (Mt 7,1-2). Za taj sud Stepinac govori da će se dogoditi u času naše smrti te da će tad svatko spoznati sve o svojim djelima.

O vjerskim istinama postojanja pakla, čistilišta i raja Stepinac progovara vrlo ozbiljno i nedvosmisleno. Upozorava na one koji su, poput malog djeteta koje zatvara oči da ne vidi očevu šibu, u povijesti naučavali da pakao ne postoji. Istina o paklu poznata je, naime, već u *Starom zavjetu* (Iz 66,24; Dn 12,2; Mudr 4,19). U *Novom zavjetu* postojanje pakla još se jasnije ističe (Mt 25,41; 2 Sol 1,8-10; Jud 13). Najveća kazna pakla u stvari je čovjekova vječna odvojenost od Boga, a k tome »pakao za teškog grešnika počinje već na ovom svijetu. Nema više zadovoljstva u srcu prema riječima Izaije proroka: 'A bezbožnici su kao uzbibano more, koje ne može mirovati'« (Iz 57,20). ⁸⁶

U propovijedi o čistilištu Nadbiskup u trima točkama sažima katolički nauk: u prvoj točki iznosi biblijsko utemeljenje vjerovanja u čistilište (2 Mak 12,42-46; Mt 12,32), zatim činjenicu da je i kršćanska predaja od početka bila uvjerena da postoji čistilište te na kraju kako i zdrav razum nalaže da mora postojati čistilište jer »u nebo ne može ući ništa nečisto«. U drugoj točki, na prilično realističan način, opisuje što su to čistilišne muke i uspoređuje ih s paklenima. Jedina je, naglašava, razlika u tome što će čistilišne završiti nekima prije, a nekima kasnije, dok su paklene vječne. U trećoj točki

⁸⁵ *Katekizam Katoličke Crkve*, 1013.

⁸⁶ *Katehetske propovijedi*, sv. II., str. 53.

osvješćuje vjernike da ne zaborave kako se već na ovome svijetu mogu skratiti čistilišne muke sebi i svojim pokojnicima različitim molitvama, pokorama i dobrim djelima.

Slično kao i u propovijedi o čistilištu, Stepinac u trima točkama progovara o nebu, tj. o rajju. U prvoj točki pojašnjava koji su to biblijski tekstovi iz kojih se jasno može dokazati postojanje raja. Može se steći dojam da, govoreći o nebu, tj. rajju, pred očima imamo sliku nekakva prostornog određenja, dok se danas više naglašava kako se zapravo radi o stanju, a ne o prostoru. U drugoj točki pokušava oslikati kakva je to radost koju uživaju oni koji su u nebu i gledaju Božje lice. I ovdje se referira na brojne novozavjetne tekstove o rajju. Zanimljivo, primjećuje sljedeće: »jer je Bog pravedan, to će i radosti neba biti različite, već prema različitosti zasluga pojedinaca«. ⁸⁷ Oslonac ovakvoj tvrdnji pronalazi u Isusovoj prisposobi o talentima.

U devedesetoj katehetskoj propovijedi pronalazimo brojne misli o općem sudu, tj. o sudnjem danu. »Posljednji sud bit će zapravo ponavljanje posebnog suda i ponavljanje čitave svjetske povijesti. (...) Krist će dakle na Sudnjem danu otkriti sve, pa i najtajnije stvari za koje su ljudi mislili, da nikada ne će izaći na vidjelo.« ⁸⁸ Završava zaključnom tvrdnjom da, iako nitko ne zna kad će biti Sudnji dan, znamo po čemu će Krist suditi – prema djelima milosrđa.

7. Crkva – narav i ustrojstvo

Današnji govor o Crkvi često se svodi samo na onaj povijesni dio u kojemu se navode datosti iz pojedinih razdoblja. Premda je njezina povijest bogata, ponekad oprečna i zbunjujuća, ostaje kao svojevrstan pokazatelj njezina božanskoga podrijetla. Prvi konkretniji govor o Crkvi u današnjoj vjerskoj školskoj pouci započinje u četvrtom razredu osnovne škole, a glavni je naglasak na fenomenološkim obilježjima. Tek u šestom razredu, a posebice u drugoj godini srednje škole, slijedi sustavniji govor o Crkvi kao mističnom tijelu Kristovu i naravi njezina postojanja.

⁸⁷ *Katehetske propovijedi*, sv. II., str. 59.

⁸⁸ *Katehetske propovijedi*, sv. II., str. 61.

7.1. Crkva – mistično tijelo Kristovo

Blaženi Alojzije Stepinac svoj katehetski govor o Crkvi započinje i temelji na Pavlovu životnom iskustvu Crkve kao mističnog tijela Kristova. Iznosi događaj iz njegova života dok je još progonio kršćane, a na putu u Damask nepoznati mu glas govori: »Ja sam Isus koga ti progoniš« (Dj 9,3-5). »Očito je«, zaključuje Nadbiskup zajedno s apostolom, »da Savao nije mogao osobno progoniti Isusa, nego da je, progoneći njegove učenike, progonio njega. A što je Crkva drugo nego zajednica Kristovim učenika?«

Crkva nije neko nevidljivo mistično tijelo Kristovo: »Ona je vidljiva ustanova, jer imade svoje vidljive poglavare, kao što je Papa i s njime združeni biskupi. Ona imade i vidljivi znak, po kojem se raspoznaje, da je netko član toga mističnoga tijela, a taj znak je sveti krst. Ona vidljivo ispovijeda svoje Vjervanje.«⁸⁹ O Crkvi kao vidljivoj zajednici, tumači Nadbiskup, govori Isus uspoređujući ju s gradom na gori ili svjetiljkom na svijećnjaku.⁹⁰ Iz toga zaključuje da se svi oni koji ne prihvaćaju vidljivu Crkvu, ne žele u biti nikome pokoravati, osim svojoj samovolji.

Govoreći o Crkvi kao mističnom tijelu s različitim udovima, podsjeća na to da svaki ud ima svoje mjesto i funkciju u organizmu. Iz toga onda proizlaze i obveze svakog pojedinog vjernika. Naglasio ih je sv. Pavao u *Poslanici Efežanima*: »Zaklinjem vas dakle ja, sužanj u Gospodinu: sa svom poniznošću i blagošću, sa strpljivošću živite dostojno poziva kojim ste pozvani! Podnosite jedni druge u ljubavi: trudite se sačuvati jedinstvo Duha svezom mira! Jedno tijelo i jedan Duh...« (Ef 4,1-4a). U posebnoj propovijedi Nadbiskup progovara o ulozi Krista kao glave mističnoga tijela. Ako je Krist glava Crkve, odatle slijedi da sav život Crkve izvire iz Krista i da je Crkva živući Krist. Potvrđuje to i Kristovim riječima iz Ivanova evanđelja: »Ja sam trs, a vi loze. Tko ostaje u meni i ja u njemu, taj donosi mnogo roda. Uistinu, bez mene ne možete učiniti ništa« (Iv 15,5).

⁸⁹ *Katehetske propovijedi*, sv. II., str. 71-72.

⁹⁰ Vjeronaučni udžbenik za 6. razred učenicima predstavlja šest biblijskih slika o Crkvi: grad na gori, svjetlo svijeta, sol zemlje, ovčinjak čija su vrata Krist, Kristovo stado, Kristovo tijelo. Usp. Ružica RAZUM, *Pozvani na slobodu*, str. 51.

Iz nauka o mističnom tijelu proizlazi, ističe on, i to da udovi moraju međusobno suosjećati jer kad trpi jedan ud, trpi cijelo tijelo. Nadbiskup želi senzibilizirati vjernike za sve one koji trpe razne progone zbog svoje vjere i potaknuti ih na misijsko i karitativno djelovanje.

7.2. Hijerarhijsko ustrojstvo Crkve

Jedna od činjenica koju današnji svijet teško prihvaća i pokušava negirati jest hijerarhijska organiziranost Crkve od samoga početka. To je bilo vidljivo iz života apostola i prvih kršćana. Međutim, ono što Stepinac u svojim propovijedima izričito naglašava jest odakle dolazi papinska, biskupska ili svećenička vlast u Crkvi. Za njega ona neupitno izvire iz Krista.

7.2.1. Petrova vlast upravljanja i naučavanja

Svoju katehezu o podrijetlu Petrove, tj. papinske vlasti, Nadbiskup započinje zgodom iz Cezareje Filipove gdje je Petar ispovjedio svoju vjeru pred svim apostolima u Krista Pomazanika, Sina Boga života (Mt 16,16). Nakon Petrove ispovijedi Isus izgovara riječi: »Ti si Petar-Stijena i na toj stijeni sagradit ću Crkvu svoju i vrata paklena neće je nadvladati. Tebi ću dati ključeve kraljevstva nebeskoga, pa što god svežeš na zemlji, bit će svezano na nebesima; a što god odriješiš na zemlji, bit će odriješeno na nebesima« (Mt 16,18-20). Ovo nije ostalo samo na obećanju, uviđa Nadbiskup, nego je Isus na svečan način tu vlast Petru predao nakon uskrsnuća kad ga je tri puta pitao: »Ljubiš li me?« da bi mu na kraju zapovjedio: »Pasi ovce moje!« (Iv 21,15-17).

Nadbiskup prepoznaje posebnu Petrovu ulogu i iz činjenice da se on najviše spominje u evanđeljima, pa se može i naslutiti da ga je Isus pripremao za nešto veliko: njemu prvome pere noge, njemu se prvome od apostola ukazao, njemu je pred svima obećao i podijelio prvenstvo. Analizira same riječi kojima se Isus služi i govori: »Riječi Kristove upravljene su samo Petru, kojega zove njegovim imenom.

Riječi Kristove podjeljuju pravi primat, kako se vidi iz riječi 'pasi', koja je i kod svjetovnih i svetih pisaca značila vlast u društvu.«⁹¹ To da je Stepinac u pravu, potvrđuje se i u komentarima *Jeruzalemske Biblije* gdje se govori o trostrukom uvođenju nekoga u službu, što kod semitskih naroda označava zaduženje ili ugovor u valjanom obliku.⁹²

Djela apostolska potvrđuju da su to tako shvatili i sâm Petar i apostoli. Nitko se, naime, od apostola nije suprotstavljao Petru kad je donosio važne odluke za život prve Crkve, kao npr. kod izbora Matije za apostola na Judino mjesto. Petar kao vrhovni poglavar Crkve prvi javno nastupa u propovijedi na Duhove, on prvi istupa prigodom krštenja satnika Kornelija, prilikom vizitacije kršćanskih općina, predsjedja saboru u Jeruzalemu. »Uostalom«, reče Nadbiskup, »čitava kršćanska prošlost i predaja Crkve svjedoči jasno kao sunce da je sv. Petar dobio od Krista vrhovnu vlast u Crkvi ili primat, primat ne samo časti nego i vlasti.«⁹³

Budući da Crkva treba trajati do konca svijeta, jasno je onda i da tu istu Petrovu vlast imaju svi njegovi nasljednici, rimski biskupi, tj. pape. Stoga je dužnost svakog kršćanina biti poslušan toj vlasti i slijediti ju. U protivnom, »...tko udara na papu, udara na Krista. Tko udara na Krista, udara na Boga. A tko udara na Boga, svršit će žalosno«.⁹⁴

Jednakom sigurnošću i autoritetom Nadbiskup tumači i utemeljenost dogme o papinoj nezabludivosti. Kad bi Petar-Stijena mogao zalutati u pitanjima vjere i morala i time dovesti u zabludu čitavu Crkvu, »onda Petar ne bi bio stijena, nego pijesak na kojem bi Crkva bila sagrađena, i nužno bi morala propasti«.⁹⁵ A Isus jasno govori kako ju ni vrata paklena neće nadvladati. Kad bi se nezabludivost temeljila samo na Petrovim ili papinim ljudskim sposobnostima, a ne na Kristovu obećanju Duha Branitelja, onda Crkva sigurno ne bi opstala stoljećima. Zanimljiva je slika kojom Nadbiskup pojašnjava

91 *Katehetske propovijedi*, sv. II., str. 78.

92 Usp. *Jeruzalemska Biblija, Stari i Novi zavjet s uvodima i bilješkama iz »La Bible de Jerusalem«*, (ur. Adalbert REBIĆ i dr.), Zagreb, 2001., str. 1539.

93 *Katehetske propovijedi*, sv. II., str. 79.

94 *Katehetske propovijedi*, sv. II., str. 80.

95 *Katehetske propovijedi*, sv. II., str. 81.

da papinska nepogrešiva učiteljska vlast ne ovisi o odobrenju biskupa već po sebi jer bi to značilo da »pećina dobiva svoju čvrstoću od zgrade koju nosi, a ne obrnuto«. ⁹⁶

Na kraju, da ne bi tko bio u zabludi, dodatno pojašnjava kako se istina o papinoj nepogrešivosti odnosi samo na ono što papa naučava o vjeri i moralu, i to službeno – »ex cathedra«. To službeno naučavanje može biti njegov osobni nastup ili preko općih crkvenih sabora.

7.2.2. Biskupi – nasljednici apostola

Kad je Isus vlast primata i naučavanja predao Petru, onda ga je nazvao imenom i njemu kao pojedincu podijelio tu vlast. Prema istome ključu Nadbiskup ovdje iznosi važnu činjenicu tumačeći značenje riječi da su biskupi nasljednici apostola: »Nasljednici apostola nisu pojedinačno uzeti, nego uzeti kao zbor, tako da je zbor biskupa nasljednik zbora apostola.« ⁹⁷ To opravdava riječima iz Matejeva evanđelja kad Isus šalje apostole po svem svijetu uz obećanje da će uvijek biti s njima (usp. Mt 28,18-20). U ovom slučaju Isus se obraća svima, u množini, a ne pojedinom apostolu. Zašto je to važno, potvrđuje povijest Crkve u kojoj je uvijek bilo biskupa koji su iskakali iz tog biskupskoga zbora i samim time bili uzrokom raskola i zabluda.

Biskupi su nasljednici apostola u trostrukoj službi: upravljanja, poučavanja i posvećivanja vjernika. Ta se biskupska vlast prenosi i odnosi samo na jednog pastira određene biskupije od prvih vremena, što se vidi i iz popisa biskupa neke biskupije, gdje slijede jedan poslije drugoga. Doduše, sam naziv »biskup« javlja se u drugom stoljeću. Apostoli su djelovali po cijelome svijetu, a njihovi nasljednici samo na određenom teritoriju. U *Svetom pismu* često se spominje da su apostoli svoju vlast predavali drugima polaganjem ruku, uz napomenu da i oni sami tu istu vlast mogu drugima predati polaganjem ruku.

⁹⁶ *Katehetske propovijedi*, sv. II., str. 82.

⁹⁷ *Katehetske propovijedi*, sv. II., str. 84.

7.2.3. Svećenici – pomagači biskupa

Slikom odnosa roditelja i djeteta Nadbiskup vjernicima pojašnjava odnos biskupa i svećenika. »Djeca dobivaju od roditelja tjelesni život. Svećenici dobivaju od biskupa svećenički život po svetom Redu. Zato su oni duhovni sinovi biskupovi.«⁹⁸ Iz ovakva odnosa proizlaze određena prava i obveze: »Kao što djeca nemaju prava na samostalni život u roditeljskoj kući, nego se moraju podvrgavati nalogima očevim, tako je slično i sa svećenicima. Oni ne mogu samostalno upravljati u Crkvi, nego se moraju podvrgavati nalogima svoga biskupa.«⁹⁹ Svećenik, dakle, ima samo dio biskupove vlasti i svoju službu može obavljati samo kad mu biskup da punomoć, tj. *missio canonica*.

Iznošenjem ovih činjenica Nadbiskup ničim ne želi umanjiti veličinu i čast svećeničkog poziva. Dapače, svećenike naziva »zrakama sunca« kojima se služi Isus Krist kako bi svojom milošću ugrijavao sve vjernike. Govori s koliko truda i muke oni moraju obavljati svoje brojne dužnosti koje iscrpljuju do te mjere da su neki svećenici često »pravi mučenici svoga zvanja«. Zato podsjeća vjernike na dužnost poštivanja i pomaganja svojim svećenicima. Što bi bio narod bez svećenika, pita se na kraju: »Jao narodu, koji ostane bez svećenika! On će se, kao što je rekao sveti arški župnik, za par godina klanjati životinjama. Bit će gori od nekadanjih starih pogana.«¹⁰⁰

7.3. Misijsko i pastoralno djelovanje Crkve – suradnja klerika i laika

Zadnje poglavlje propovijedi o Crkvi dotiče se uvijek aktualnog područja o pastoralnom djelovanju Crkve i njezinoj ulozi u društvenom životu. Osam propovijedi obrađuje cijeli niz tema. Prva tematizira brigu Crkve za unutarnje i vanjske misije. Govoreći o vanjskim misijama, Nadbiskup analizira poslanje apostola koji su širili evanđeosku poruku na svim stranama Rimskoga Carstva, zatim

⁹⁸ *Katehetske propovijedi*, sv. II., str. 87.

⁹⁹ *Katehetske propovijedi*, sv. II., str. 87.

¹⁰⁰ Okružnica o svećeništvu, bez broja/14. siječnja 1939., *Službeni vjesnik Zagrebačke nadbiskupije*, 36. (18. siječnja 1939.), br. 2, str. 23-24.

misijsko djelovanje redovnika po cijelom svijetu u srednjem vijeku i nakon otkrića Amerike, Australije i ostalih krajeva svijeta. Naglašava kako je »posve razumljivo, da se taj golemi rad po svim kontinentima svijeta odvija pod vrhovnim nadzorom Sv. Oca«. ¹⁰¹ Ističe kako je najvažniji dio misija ipak molitva na koju su pozvani svi članovi Crkve.

Pod nazivom »unutarnje misije« on podrazumijeva tzv. pučke misije koje su potrebne jednako kao i vanjske misije. Kaže da nije dovoljno privesti ljude u Crkvu nego je važno i sačuvati ih za Boga. Zato preporučuje da se svakih desetak godina u župi provedu pučke misije.

Budući da nema pastoralnog djelovanja bez svećenika, s osobitom brigom progovara o brizi Crkve za odgoj svećeničkih kandidata. Rast u vjeri i u zvanju, prema njemu, započinje već u najranijoj dobi u obitelji, a nastavlja se nadogradnjom u crkvenim institucijama malog i velikog sjemeništa. Jednaku brigu Crkva posvećuje odgoju dijecezanskih svećenika i redovnika.

Osim za Bogu posvećene osobe – klerike, posebnu brigu i mjesto Crkva treba pridavati vjernicima laicima. Nadbiskup se u propovijedi posebno osvrće na ulogu i važnost Katoličke akcije koja je »nerazdjeljivo sjedinjena s pastirskom službom i s kršćanskim životom«. ¹⁰² Međutim, nije samo rad pod okriljem Katoličke akcije ono što laici mogu činiti. Za njega je pastoralni rad vjernika laika svaka, pa i najmanja gesta kojom javno svjedoči svoje kršćansko uvjerenje jer »jedna blaga opomena može raskrstiti sramni konkubin, izmiriti zavađene, spasiti brak od propasti, spasiti čast djevojke (...) I to mogu učiniti muški i ženski, stari i mladi, učeni i neuki, zdravi i bolesni...« ¹⁰³ Govoreći o Kristovim vjernicima laicima, autor ih uspoređuje s pobožnim kršćanima koji su u prvim danima Crkve bili od velike pomoći apostolima te zaključuje kako ono što su činili prvi kršćani, danas moraju činiti svi katolički vjernici. ¹⁰⁴

101 *Katehetske propovijedi*, sv. II., str. 109.

102 *Katehetske propovijedi*, sv. II., str. 114.

103 *Katehetske propovijedi*, sv. II., str. 115-116.

104 *Usp. Katehetske propovijedi*, sv. II., str. 64.

Štoviše, govoreći o poštivanju državnih poglavara, odgovornost laika protegnuo je i na izabrane zastupnike naroda na političkim izborima ustvrdivši: »Konačno su dužni svi građani da u državne sabore biraju čestite i valjane ljude za poslanike ili zastupnike. I tko bi birao svjesno u sabor neprijatelje Boga i Crkve, teško bi ogriješio svoju dušu.«¹⁰⁵

7.4. Uloga Crkve u društvenom životu

»Temeljna zadaća Crkve da naviješta poruku spasenja ne odnosi se samo na duhovno područje. Vjera prožima sva područja ljudskog života, stoga je razumljivo da je Crkva, vodeći brigu o cjelovitom razvoju i napretku čovjeka, širila kulturu, znanost i školstvo.«¹⁰⁶ Iz današnje perspektive govor o zaslugama Crkve na društvenom polju, pogotovo u znanosti i umjetnosti, tj. u kulturi, ne predstavlja toliki izazov kao u vremenu nakon Drugog svjetskog rata. Školski sustav danas omogućava učenicima izravno ili neizravno shvatiti koliki je doprinos Crkve bio u razvoju ljudske civilizacije. Ono što se, primjerice, obrađuje u vjeronaučnom programu za osmi razred u tematskoj jedinici »Uloga Crkve u promicanju hrvatskog školstva, kulture i znanosti« nije bilo moguće u razdoblju komunističke vlasti.

Nadbiskup Stepinac progovara o povijesnim činjenicama koje pokazuju da današnja civilizacija ima zahvaliti napredak upravo Katoličkoj Crkvi koja je brižno čuvala baštinu starih naroda i sama bila kolijevkom najstarijih i najvažnijih škola i učilišta u Europi. Otkrivanje zakonitosti ovog materijalnog svijeta pomaže čovjeku olakšati i uljepšati život na zemlji, ali i putem tih spoznaja doći do Onoga koji je sve to stvorio. Za Nadbiskupa, napredak prave znanosti nužno vodi k Bogu, izvoru svega znanja i mudrosti. Često stoga citira Knjigu mudrosti: »Ti hoćeš (Gospode) da djela mudrosti Tvoje ne ostanu neupotrebljena« (Mudr 14,5).

Jednako je tako neopisivo veliku ulogu Crkva odigrala u umjetnosti. Za Nadbiskupa je Crkva, prema priznanju brojnih stručnjaka,

¹⁰⁵ *Katehetske propovijedi*, sv. I., str. 54.

¹⁰⁶ Josip PERIŠ – Mirjana VUČICA – Dušan VULETIĆ, *S Kristom u život*, str. 93.

»najveće žarište prave umjetnosti«. ¹⁰⁷ Pogotovo nakon 313. godine kad je Crkva dobila slobodu. Najveće i najljepše građevine, kojima se danas dive i vjernici i nevjernici, upravo su kršćanske bazilike. Isto su tako najveća likovna, kiparska ili glazbena djela nastala pod okriljem Crkve ili u vjerskom nadahnuću umjetnika. Zato s pravom zaključuje da bez Crkve nema duha, a bez duha nema umjetnosti.

8. U pripremi za kršćansku zrelost

U 28 propovijedi *Dodatka* Nadbiskup je protumačio razlog, smisao i način pripreme djece i mladih za sakramente pričesti, ispovijedi i potvrde. Dok je u prvome dijelu propovijedi o svakom sakramentu pojedinačno progovorio sustavno, ovdje nastupa kao izravni kateheta i vjeroučitelj. Na jednostavan, djeci razumljiv način, potkrijepljen primjerima u kojima su protagonisti mali kršćanski junaci te osobe evanđelja i životopisa svetaca, želi provući pozornost djece, prenijeti im sadržaj vjerskih istina i oduševiti ih za sakramentalni život. Ne plaši grijehom, ali upozorava kako njime dolaze nepromišljenost, naglost u postupanju, mržnja prema Bogu i čežnja za ovozemaljskim uživanjem. Upozorava na držanje za vrijeme napasti, postupanje u skladu sa savješću te pouzdanjem u Božje milosrđe.

U pričesnoj pouci rabi rječnik kojim pripravnici za pričesni život mogu postati radosni, redoviti i zahvalni slavitelji i klanjatelji svetih tajni. Slikovito i brižno tumači stvari potrebne za svetu žrtvu, uči sudjelovati u slavlju i prikazivati se Gospodinu zajedno s drugim ljudima te se pričestiti na misi jer nam je Isus dao pričesni kruh »da bude hrana dušama našim na putu sa zemlje u nebo«, ¹⁰⁸ a taj nam je kruh krvavo potreban. ¹⁰⁹

Posebno je progovorio o »aktivnom sudjelovanju kod svete mise« i u pobožnostima blagoslova s Presvetim, a nije propustio naglasiti važnost pohoda »Spasitelju izvan svete mise i blagoslova« te duhovnoj svetoj pričesti. ¹¹⁰

¹⁰⁷ *Katehetske propovijedi*, sv. II., str. 126.

¹⁰⁸ *Katehetske propovijedi*, sv. II., str. 185.

¹⁰⁹ *Katehetske propovijedi*, sv. II., str. 182.

¹¹⁰ Usp. *Katehetske propovijedi*, sv. II., str. 195-200.

Čak osam propovijedi namijenio je pouci za svetu potvrdu kojom krštenici postižu kršćansku punoljetnost. Taj sakrament daje prava, ali donosi i dužnosti. Naime, krštenik treba hrabro živjeti po načelima svoje vjere i nikada je se ne zastidjeti ili odreći. Štoviše, oprimjeruje to Nadbiskup rečenicom da krštenik ide »za Krista i Crkvu Njegovu, ako treba, i u smrt, kao što su to sjajno dokazali oni mali japanski mučenici, o kojima smo govorili na početku«. I na kraju, hrabri mlade slušateljke rečenicom: »I vi budite takvi!«¹¹¹

Zaključak

Zagrebački nadbiskup blaženi Alojzije Stepinac (1898. – 1960.) velik je dio svoje pastirske službe posvetio poučavanju vjernika vjerskim istinama. Iz svijesti da bez temeljita poznavanja vjerskih istina nije moguć vjerski život, pokušao je provesti korjenitu vjersku izobrazbu djece, mladeži i odraslih vjernika. Imajući u vidu poteškoće koje je vjerskoj pouci donosila vlast Kraljevine Jugoslavije te bezbožnički komunistički režim nakon Drugoga svjetskoga rata, u njegovoj katehetskoj skrbi prepoznatljiv je jasan i sustavan navještaj cjelovita poklada katoličke vjere i život u skladu s vjerskim istinama te njihova obrana. Te istine on je obradio u svojevrsnom priručniku »Katehetske propovijedi«. Riječ je o 140 propovijedi koje je sastavio kao sužanj u Krašiću (1951. – 1960.), a objavio ih je Nadbiskupski duhovni stol u Zagrebu 1958. godine.

Za bolje razumijevanje same teme u prvome dijelu članka predstavlja se Nadbiskupovo izlaganje o ulozi svećenika kao vjeroučitelja i katehete te poticaji na poučavanje vjerskih istina kako ih donose odobreni vjeronaučni priručnici, a pripremala ih je Bratovština kršćanskog nauka.

U drugome, opširnijem dijelu članka sabrane su u glavnim obrisima Nadbiskupove novozavjetne teme koje je obradio u drugome dijelu prvoga sveska i u cijelom drugome svesku tih propovijedi. Započinje proročkim navještajem Spasiteljeva dolaska, tumačenjem uloge njegove bezgrešne Majke u dijelu spasenja ljudskoga roda,

¹¹¹ *Katehetske propovijedi*, sv. II., str. 217.

zatim nastavlja govoriti o Isusovu rođenju i skrovitu životu te o početku njegova javnog djelovanja.

Govoreći o Kristu kao odgojitelju naroda, Nadbiskup poziva na život u skladu s blaženstvima i zapovijedima ljubavi prema Bogu, bližnjemu i sebi samome. On pomno upozorava na grijeh kao izvor zla i poziva na obraćanje, na raskid s grijehom, na pravilno služenje zemaljskim dobrima te život koji prihvaća žrtvu i vježba se u odricanju pogledom na raspetog i uskrslog Učitelja. Predstavljajući Krista otkupitelja, Stepinac govori o njegovu otkupiteljskom djelu ne prešućujući lažne optužbe i nepravednu presudu te ljudsku okrutnost prema Isusu. Nije propustio istaknuti snagu Isusova opraštanja progoniteljima. Stoga zaključujem da je u ovome dijelu *Katehetskih propovijedi* Nadbiskup prenio i vlastito iskustvo potvrđujući ga riječima: »Kad se s Isusom trpi, sve biva lako.«

U nastavku nadbiskup Stepinac govori o Kristu – gospodaru života i smrti, o posljednjim stvarima čovjekovim te o zbilji neba koja je pripravljena onima koji izvršavaju Kristove zapovijedi.

Budući da se djelo otkupljenja danas uprisutnjuje u Crkvi, Nadbiskup o njoj govori kao mističnom tijelu kojemu je Krist nevidljiva glava, govori o službama u hijerarhijski uređenoj Crkvi te pravima vjernika. Nije propustio istaknuti i brigu Crkve za misijsko djelovanje, za svećenički i redovnički podmladak, ali i istaknuti važnost promicanja znanosti i umjetnosti jer one izvrsno tumače narav Crkve i njezino poslanje u evangelizaciji svijeta. A Crkva evangelizira pomnom pripremom i slavljenjem sakramenata te gajenjem zahvalnosti za te darove koji čovjeka dovode do duhovne punoljetnosti.

NEW TESTAMENT THEMES IN THE CATECHETICAL SERMONS OF THE BLESSED ALOJZIJE STEPINAC

Summary

The study of the encyclical letters, sermons and occasional speeches of the blessed Alojzije Stepinac permits an insider's view into his pastoral care for the Christian education as well into his way of affirming the faithful in faith. His catechetical impulse was really strong, as well as his efforts in providing a sufficient number of catechists and teachers of religion. Therefore, he compiled the Catechetical sermons, whose New Testament section is presented in this article. In the first part of the article, we present the archbishops directives for the catechists and parents, regarding the religious education in school and in the family. We evidence also his care for the provision of adequate reference books. The second part of the article deals with the content and the message of the New Testament themes in his Catechetical sermons. He developed the themes of God the Father who in the fullness of time sends his Son to redeem the sinful humanity; Christ the Redeemer of man, incarnation, preparation for the public activity, annunciation of the Gospel's law of love and invitation to conversion. The drama of the passion, death and resurrection of Christ that opened the way for the fruits of redemption, is explained in plain words, intelligible for every faithful. Accordingly, he develops the theme of God the Holy Spirit, who bestows the comprehension of the fruits of the redemption, and revives them in the celebration of the sacraments. In the light of the Resurrection, he interprets His dominion over nature, life and death. Stepinac did not fail to mention the Church, as founded by Christ for the enactment of the salvation, its visible structure bound by grace and ministries that allow the approach to the Heavenly glory. Finally, he explains in detail the preparation for the celebration of particular sacraments, and the need of thankfulness as well as the importance of belief in the resurrection of the body and the eternal life. He spread the Christian doctrine, and awakened Christian hope and joy, inspired by his

unity with God and his Church, particularly in times of persecution. He understood the danger of the communist ideology, since it aimed to uproot the faith, presenting it as the 'opium for the people', therefore, he stressed the need for a Christian education in the family, especially in the school, and warned the priests not to desist in the annunciation and spread of faith.

Key words: Holy Scripture, New Testament, prophets, catechism, religious education, fraternity of the Christian doctrine, Jesus Christ, Holy Spirit, Mary Mother of God, Church, grace, faith, sacraments, eternal life.

